

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Ažuolo Sakalausko,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Šmeižto ir nuomonės santykis baudžiamojoje teisėje ir jų atirbojimas
Relationship Between Defamation and Opinion in Criminal Law and
Their Distinction**

Vadovė: doc. dr. Andželika Vosyliūtė
Recenzentas: asist. dr. Justas Namavičius

Vilnius
2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe yra analizuojama teisės į nuomonę ir saviraiškos laisvės santykis su šmeižto nusikalstama veika, numatyta Baudžiamojo kodekso 154 straipsnyje. Aiškinamasi kaip galimybė skleisti asmeninę nuomonę reguliuojama tarptautiniame ir nacionaliniame lygmenyse. Analizuojama šmeižto nusikaltimo samprata, reguliavimo kaita bei pagrindiniai požymiai, padedantys inkriminuoti šią veiką. Aptariami teismų praktikoje numatyti atribojimo kriterijai bei doktrinoje pateikti autorių pastebėjimai, santykiyje tarp nuomonės ir šmeižto nusikaltimo. Taip pat yra analizuojami užsienio šalių pavyzdžiai kaip skirtingai gali būti reguliuojamas saviraiškos laisvės ir šmeižto santykis, lyginant su Lietuvos Respublikoje numatyta tvarka.

Pagrindiniai žodžiai: šmeižtas, baudžiamoji teisė, garbė, orumas, nuomonė, saviraiškos laisvė, santykis, atskyrimas.

This work analyses the relation between the right to opinion and freedom of expression with the crime of defamation, provided for in Article 154 of the Criminal Code. In this work it is examined how the ability to express personal opinion is regulated at the international and national levels. The concept of the crime of defamation, the change in regulation and the main features that allow criminalizing this act are analyzed. The delimitation criteria provided in court practice and the observations in the doctrine on the relation between opinion and the crime of defamation are discussed. Examples of foreign countries are also discussed as to how the relationship between freedom of expression and defamation can be regulated differently, compared with the procedure provided for in the Republic of Lithuania.

Keywords: defamation, criminal law honor, dignity, opinion, freedom of expression, relation, separation.

Turinys

ĮVADAS.....	2
1. NUOMONĖS KAIP SAVIRAIŠKOS LAISVĖS SAMPRATA IR REIKŠMĖ.....	5
1.1. Nuomonė kaip saviraiškos laisvė tarptautiniame lygmenyje.....	6
1.2. Nuomonė kaip saviraiškos laisvė Lietuvos Respublikoje.....	9
1.3. Saviraiškos laisvės ribos.....	10
2. ŠMEIŽTO NUSIKALSTAMOS VEIKOS SAMPRATA.....	14
2.1. Šmeižto nusikaltimo reguliavimo kaita.....	15
2.2. Šmeižto nusikaltimo požymiai.....	20
2.2.1. Šmeižto objektyvieji požymiai.....	21
2.2.2. Šmeižto subjektyvieji požymiai.....	26
2.3. Šmeižto kriminalizavimas ir <i>ultima ratio</i> principas.....	28
3. SANTYKIS TARP SAVIRAIŠKOS LAISVĖS IR ŠMEIŽTO NUSIKALTIMO.....	33
3.1 Šmeižto nusikaltimo ir nuomonės atskyrimas Lietuvos Respublikoje.....	35
3.2 Šmeižto reguliavimas ir santykis su saviraiškos laisve užsienio valstybėse.....	40
3.2.1. Lenkija.....	42
3.2.2. Prancūzija.....	43
3.2.3. Estija.....	44
3.2.4. Jungtinė Karalystė.....	45
IŠVADOS.....	47
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	49
SANTRAUKA.....	57
SUMMARY.....	58

ĮVADAS

Temos aktualumas. Žodžio laisvė daugelyje šalių yra pripažįstama kaip viena iš pagrindinių žmogaus teisių, pažymint, jog ši laisvė yra kertinis laisvos visuomenės pamatas. Dabartiniiais skaitmeninio amžiaus laikais dalintis norima informacija, savais įsitikinimais ir nuomonėmis yra lengviau nei kada nors anksčiau, dėka lengvai prieinamų informacijos dalinimosi priemonių. Iš kitos pusės žiūrint, šiais laikais taip pat yra daug lengviau pakenkti kito asmens reputacijai, pažeminti žmogaus gerą vardą, pažeisti teisę į garbę bei orumą. Todėl yra svarbu paminėti, jog saviraiškos laisvė nėra absoliuti ir turi aiškias ribas. Darbe analizuojamos temos aktualumas pasireiškia per tai, jog vienas iš svarbiausių skirtumų, kai kalbama apie žodžio laisvę, yra skirtumas tarp sąžiningos asmeninės žmogaus nuomonės ir šmeižimo nusikalstamos veikos. Esminis santykis tarp nuomonės ir šmeižto nusikaltimo pasireiškia jų atskyrimu, kadangi už teisėtos nuomonės skleidimą baudžiamoji atsakomybė negali būti taikoma. Šmeižto nusikaltimas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 154 straipsnyje, o ši norma 2022 m. gruodžio 22 d. BK pakeitimo įstatymu buvo pakeista, žymiai susiaurinant baudžiamosios atsakomybės ribas. Dėl to darbo tema taip pat yra aktuali ir tuo, jog pirmą kartą yra nagrinėjama naujosios šmeižto nusikalstamos veikos požymiai, šios normos santykis su žodžio laisve bei galimybe skleisti asmeninę nuomonę.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra visapusiškai išsiaiškinti santykį tarp šmeižto nusikaltimo ir galimybės reikšti asmeninę nuomonę, jų atskyrimą bei atribojimo kriterijus.

Darbo uždaviniai. Siekiant atkleisti darbo temą yra keliami šie uždaviniai:

1. Aptarti saviraiškos laisvės ir galimybės reikšti asmeninę nuomonę reikšmę demokratinėje visuomenėje, šios laisvės reguliavimą tarptautiniame ir nacionaliniame lygmenyse bei žodžio laisvės ribas.
2. Išnagrinėti šmeižto nusikalstamos veikos sampratą baudžiamojoje teisėje, šio nusikaltimo reguliavimo kaitą, esminius objektyviusius ir subjektyviusius požymius bei *ultima ratio* principo taikymą.
3. Išanalizuoti santykį tarp saviraiškos laisvės ir šmeižto nusikaltimo, kaip yra atribojama nuomonė nuo šmeižto nusikaltimo Lietuvos Respublikos teismų praktikoje ir atkreipti dėmesį į užsienio šalių praktiką, tvarkantis su žodžio laisvės ribojimu.

Darbo objektas. Šio darbo objektas yra nurodomas temos pavadinime, t. y. santykis tarp šmeižto nusikaltimo ir nuomonės baudžiamojoje teisėje. Šį santykį aiškiausiai galima atskleisti per teismų formuojamą šmeižto nusikaltimo ir nuomonės atskyrimą. Todėl darbe be teisės aktų, doktrinos, Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) sprendimų ir

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo (toliau – Konstitucinis teismas) nutarimų analizės, daugiausia dėmesio yra skiriama į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) formuojamą šmeižimo nusikaltimo ir nuomonės atribojimo kriterijų praktiką.

Tyrimo metodai. Šiame darbe yra naudojami šie tyrimo metodai:

1. Lingvistinis. Lingvistiniu metodu yra atskleidžiamas įvairių sąvokų turinys, jų samprata ir reikšmė.
2. Loginis ir sisteminis. Loginiu ir sisteminiu metodais yra analizuojamos tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų normos, aiškinamasi jų esmė bei nagrinėjama teismų formuojama praktika.
3. Lyginamasis. Lyginamuoju metodu yra pasitelkiama aiškinantis normų, reguliuojančių šmeižto veiką, kaita, taip pat šiuo metodu yra pasitelkiama analizuojant užsienio šalių atsakomybės už šmeižimą ir saviraiškos laisvės santykio ypatybes.

Darbo originalumas. Nors žodžio laisvės ribojimas kriminalinėmis bausmėmis yra diskutuotinas objektas, tačiau Lietuvos teisės doktrinoje, mokslinių darbų, kuriuose būtų analizuojamas šmeižto nusikaltimas, nėra daug. Taip pat darbo autoriui nepavyko rasti per paskutinius penkerius metus nei vieno magistrinio darbo, kuriame būtų analizuotas šmeižto nusikalstamos veikos santykis su nuomone ir saviraiškos laisve. Todėl manytina, jog šio darbo tema yra aktuali ir originali tuo, kad yra išsamiai analizuojamas iki šiol nedaug tyrinėtas santykis tarp šmeižimo ir nuomonės baudžiamojoje teisėje. Reikia pažymėti, jog visuose moksliniuose darbuose, kuriuose aiškinamasi šmeižimo nusikalstama veika ir kiti saviraiškos laisvės ribojimai, buvo nagrinėjama šmeižto norma, galiojusi iki priimant 2022 m. gruodžio 22 d. BK pakeitimo įstatymą. Dėl to galima teigti, jog šio darbo originalumas pasireiškia ir tuo, kad yra analizuojama nauja šmeižto nusikaltimo norma, kuri iki šiol moksliniuose darbuose nebuvo nagrinėjama.

Svarbiausi šaltiniai. Siekiant atskleisti temos esmę, šiame darbe yra remiamasi Lietuvos teisės mokslininkų darbais, analizuojami nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, atkreipiamas dėmesys į LAT ir EŽTT formuojamą saviraiškos laisvės ir šmeižto nusikaltimo atskyrimo praktiką. Kaip svarbiausiais darbo šaltiniais, analizuojant šmeižto nusikaltimo požymius ir šios veikos reikšmę, santykyje su nuomonės laisve, daugiausiai remiamasi A. Dambrauskienės, O. Fedosiuk, E. Venckienės, E. Šindeikio, V. Šlapkausko ir A. Vaišvilos moksliniais darbais. Taip pat yra remiamasi Baudžiamojo kodekso komentaru (toliau – BK komentaras) bei LAT formuojama praktika šmeižto baudžiamosiose bylose. Tuo tarpu aiškinantis saviraiškos laisvės ir teisės į asmeninę

nuomonę reikšmę demokratinėje visuomenėje, daugiausiai yra remiamasi Konstitucinio teismo nutarimais ir EŽTT sprendimais.

1. NUOMONĖS KAIP SAVIRAIŠKOS LAISVĖS SAMPRATA IR REIKŠMĖ

Kiekvienoje demokratinėje valstybėje, kurioje yra gerbiamos prigimtinės asmens teisės, yra išskiriama saviraiškos laisvė, t. y. galimybė žmogui turėti savus įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Konstitucinis Teismas, aiškindamas saviraiškos laisvės svarbą ir reikšmę, yra pabrėžęs, jog viena iš pagrindinių žmogaus teisių yra teisė turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Galimybė kiekvienam žmogui laisvai formuoti savo nuomonę bei pažiūras ir laisvai jas skleisti – būtina sąlyga demokratijai sukurti ir išsaugoti. Todėl demokratinės valstybės įstatymai įtvirtina ir gina ne tik subjektyvią žmogaus teisę turėti ir laisvai reikšti įsitikinimus – jais informacijos laisvė įtvirtinama kaip objektyvus visuomenės poreikis (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas). Galima būtų teigti, jog asmens galimybė laisvai reikšti savus įsitikinimus bet kokia forma, nepažeidžiant kito asmens teisių ir laisvių, suteikia naudą ne tik žmogui, kuris dalinasi informacija, tačiau ir visai visuomenei. Visgi ši laisvė nėra absoliuti ir turi savitas ribas. Žmogus turi neribotą galimybę turėti asmeninę nuomonę apie tam tikrą dalyką, kitą asmenį ar įvykį, tačiau kai šis įsitikinimas yra pradedamas skleisti kitiems asmenims, įsijungia teisinis reguliavimas. Viena iš šio reguliavimo priemonių yra šmeižto nusikalstamos veikos kriminalizavimas. Todėl siekiant užtikrinti, jog nebūtų neproporcingai pažeidžiama saviraiškos laisvė, yra labai svarbu aiškiai išskirti santykį tarp asmens nuomonės ir šmeižto nusikaltimo, kur baigiasi saviraiškos laisvė ir prasideda kito asmens garbės ir orumo pažeidimas.

Kaip viena iš pagrindinių saviraiškos formų yra pažymima asmens galimybė turėti ir išreikšti asmeninę nuomonę. Nuomonę (angl. opinion) aiškiausiai būtų galima įvardinti kaip nusimanyimą, pažiūrą, nusistatymą ar įsitikinimą (Lietuvių kalbos žodynas). Pagal Merriam-Webster žodyną, nuomonė gali turėti kelias skirtingas reikšmes: susiformavęs požiūris, sprendimas ar vertinimas apie konkretų dalyką arba tikėjimas, stipresnis už įspūdį, tačiau silpnesnis už žinojimą, arba oficialus eksperto sprendimo ar patarimo išreiškimas, arba formali teisinių priežasčių ir principų, kuriais grindžiamas sprendimas, išraiška (Merriam-Webster dictionary). Britannica žodyne numatyta, jog nuomonė yra tikėjimas, sprendimas ar mąstymo būdas apie tam tikrą dalyką (Britannica dictionary). Matyti, jog nuomonės sąvoka turi ne vieną reikšmę, tačiau esminis šio subjektyvaus įsitikinimo požymis yra tai, jog nuomonė yra, išskirtinai iš kitų saviraiškos formų, būtent tik vertinamojo pobūdžio išsireiškimas. Šis nuomonės vertinamumo požymis parodo tai, kad

kiti asmenys negali kontroliuoti kaip asmuo subjektyviai supranta ir vertina aplink jį esančią aplinką, įvykius ir kitus žmones.

Kadangi teisė į asmeninę nuomonę ir galimybę ją išreikšti yra viena iš saviraiškos laisvės formų, o ši laisvė yra demokratinės visuomenės pamatas, toliau darbe bus detalioje analizuojama kaip ši laisvė į asmeninius įsitikinimus yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos teisės aktuose bei kaip ją aiškina Konstitucinis Teismas ir LAT. Kadangi nacionalinė teisė yra glaudžiai susijusi su tarptautinėmis sutartimis ir konvencijomis ir kitais teisės aktais, kurie yra Lietuvos Respublikos teisės dalis, todėl aiškinantis nuomonės svarbą santykyje su šmeižto nusikaltimu, reikia atkreipti dėmesį į tai kaip ši saviraiškos forma yra reglamentuojama bei aiškinama ir tarptautiniame lygmenyje.

1.1. Nuomonė kaip saviraiškos laisvė tarptautiniame lygmenyje

Siekiant nuodugniai išnagrinėti saviraiškos laisvės reikšmę demokratinėje valstybėje, visų pirma, reikia atsižvelgti į tai, kur pirmą kartą tarptautiniu lygmeniu buvo įtvirtinta ši laisvė. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (toliau – Deklaracija) 19 straipsnyje yra teigiama, kad: „Kiekvienas turi teisę laisvai laikytis savo įsitikinimų ir juos reikšti; ši teisė apima laisvę nekliudomam turėti savo nuomonę ir ieškoti informacijos bei idėjų, jas gauti ir skleisti visokiomis priemonėmis ir nepaisant valstybės sienų.“ (Visuomenė žmogaus teisių deklaracija, 1948). Saviraiškos laisvė panašiai yra įtvirtinta ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 11 straipsnyje, nustatant, jog: „Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo įsitikinimus, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijos nekliudant ir nepaisant sienų; Turi būti gerbiama žiniasklaidos laisvė ir pliuralizmas.“ (Europos Sąjungos pagrindinių teisių ir laisvių chartija, 2016). Galima matyti, jog tiek Deklaracijoje, tiek Chartijoje galimybė suformuluoti asmeninius įsitikinimus ir juos laisvai reikšti yra įvardijama kaip viena iš pagrindinių žmogaus teisių, kuri demokratinėje visuomenėje turi būti gerbiama. Pabrėžiama, jog saviraiškos laisvė apima ne tik savų įsitikinimų suformulavimą, tačiau ir galimybę ieškoti naujos informacijos bei dalinimusi ja su aplinkiniais, neatsižvelgiant į valstybės sienas ir nekliudant valdžios institucijoms.

Europos Žmogaus Teisių Konvencijoje (toliau – EŽTK, Konvencija) taip pat yra tiesiogiai įtvirtinama saviraiškos laisvė. Reikia paminėti, jog Konvencija yra įvardijama kaip minimalus žmogaus teisių apsaugos standartas, kurio privalo laikytis visos Konvencijos dalyvės, tačiau nacionalinėje teisėje jos gali nustatyti ir platesnius žmogaus

teisių apsaugos standartus. Svarbu tai, kad tarptautiniu lygmeniu Konvencija yra aukštesnė už valstybės nacionalinę teisę. Todėl nė viena valstybė negali remtis savo vidaus teise, siekdama išvengti tarptautinių įsipareigojimų, taip pat ir priimtų pagal EŽTK, vykdymo. Konvencija yra tiesiogiai taikoma tarptautinė sutartis Lietuvos teisėje, kuri, kaip ir ratifikuota tarptautinė sutartis, turi viršenybę prieš Lietuvos nacionalinius įstatymus esant jų kolizijai (Jočienė, 2007, p. 25-26). EŽTK 10 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, jog: „Kiekvienas turi teisę į saviraiškos laisvę. Ši teisė apima laisvę turėti savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas valdžios institucijų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų.“. Tačiau tuo pačiu yra įvardijamos išimtys iš saviraiškos laisvės, Konvencijos 10 straipsnio 2 dalyje nustatant, kad: „Naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą.“ (Europos Žmogaus teisių konvencija, 1950). Kitaip nei Deklaracijoje, Konvencijos 10 straipsnyje, numatant žmogaus teisę į saviraišką, kartu yra pabrėžiama, jog kad ši teisė turi išimtis ir nėra begalinė. Nors demokratinėje visuomenėje asmuo turi visokeriopą laisvę išreikšti savo įsitikinimus, tačiau tuo pačiu turi būti atsižvelgta į tai, jog ši saviraiška gali daryti neigiamą įtaką kitiems žmonėms, jų teisėms ir laisvėms. Aptarus šiuos teisės aktus, reikia atsižvelgti į tai kaip teisę į nuomonę ir įvairius saviraiškos laisvės aspektus aiškina EŽTT.

EŽTT yra priėmęs nemažai sprendimų, kuriuose numato, jog galimybė išsakyti savo nuomonę, kritikuoti viešus asmenis ir apskritai turėti asmeninius įsitikinimus bei juos laisvai reikšti, yra laisvos demokratinės valstybės pagrindas. Formuodamas praktiką apie saviraiškos laisvę šmeižto bylose, EŽTT yra pažymėjęs, jog politikai ir kiti valstybės pareigūnai turėtų toleruoti didesnę kritiką dėl savo viešos padėties demokratinėse visuomenėse, todėl įstatymai jiems turėtų numatyti mažesnę apsaugą (Lingens v. Austria, No. 9815/82). Taip pat patys politikai turi turėti didesnę galimybę ir laisvę išsakyti savo nuomonę ir poziciją dėl įvairių politinių dalykų, todėl valstybės reikalų kritikavimas, viešojo intereso naudai, negali būti laikomas kaip šmeižtu ar įžeidimu ir užtraukti baudžiamųjų sankcijų (Castells v. Spain, No. 11798/85, Mamere v France, No. . 12697/03, Makraduli v. The Former Yugoslav Republic of Macedonia, No. 64659/11).

Tuo tarpu kai žurnalistai atlieka savo funkciją, aprašydami apie viešus asmenis ir jų veiklą, tai atlikdami viešojo intereso naudai ir sąmoningai nesidalindami melaginga

informacija, ši veikla negali būti laikoma šmeižtu, ir šios žurnalistinės veiklos baudimas baudžiamomis sankcijomis, kurios yra neproporcingos atliktai veikai, yra saviraiškos laisvės pažeidimas (*Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway*, No. 21980/93, *Lepojić v. Serbia*, No. 13909/05, *Kasabova v. Bulgaria*, No. 22385/03). EŽTT yra pabrėžęs, jog saviraiškos laisvę sudaro ir informacijos, nuomonės ir kitų įsitikinimų dalinimasis, kurie yra hiperbolizuoti, galintys įžeisti, šokiruoti ar kitaip sutrikdyti (*Caragea v. Romania*, No. 28178/05). Nepaisant to, žurnalistinė veikla nėra beribė kaip ir saviraiškos laisvė. Kai asmens reputacija, orumas ir garbė yra akivaizdžiai pabloginami dėl žurnalisto veiksmų, tokiu atveju šią veiklą laikyti šmeižto nusikaltimu yra proporcinga (*Perna v. Italy*, No. 48898/99).

Išlaikyti proporcingumą tarp saviraiškos laisvės ir teisės į orumą bei garbę demokratinėje valstybėje yra svarbi užduotis. Dėl to svarbu pabrėžti jog, baudžiamųjų sankcijų taikymas šmeižto bylose gali sukelti neigiamą poveikį saviraiškos laisvei, ypač kai atlikta veika nėra proporcinga pritaikytai sankcijai (*Cumpana and Mazare v. Romania*, No. 33348/96). Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę turėti savus įsitikinimus ir galimybę juos išreikšti, ypač apie viešus asmenis, politikus ir kitus valstybinius dalykus, kurie sudaro viešąjį interesą. Šiuo atveju viešojo intereso subjektai turi toleruoti didesnę subjektyvios nuomonės ir kritikos apimtį, net kai ji yra žeidžianti ar kitaip sutrikdanti (*Filipovic v. Serbia*, No. 27935/05). EŽTT taip pat yra nustatęs, jog teisininkai turi teisę kritikuoti ir pateikti savo asmeninius įsitikinimus bei nuomonę, apie teisinius sprendimus, kurie turi viešąjį interesą. Šiuo atveju teisininkų pareiga yra palaikyti efektyvią ir teisę atitinkančią teisinę sistemą, todėl šios kritika, su tikslu informuoti visuomenę, yra saviraiškos laisvės dalis (*Morice v. France*, No. 29369/10).

Apibendrinant galima teigti, jog saviraiškos laisvė ir teisė į asmeninę nuomonę, tarptautiniame lygmenyje pasireiškia ne tik formalia galimybe išreikšti subjektyvius įsitikinimus. Iš EŽTT išaiškinimų matyti, jog laisvoje demokratinėje visuomenėje saviraiškos laisvė reiškia laisvę kritikuoti viešus asmenis, įvairius valstybinius reiškinius, kurie yra viešojo intereso reikalas. Tai reiškia, jog kiekvienas asmuo turi galimybę reikšti savą nuomonę, nepaisant to, kad ji gali būti žeidžianti, sutrikdanti ar hiperbolizuota. Visgi šia laisve turi būti naudojamosi proporcingai kitų žmogaus teisių atžvilgiu. Viena žmogaus teisė negali būti viršesnė už kitą, todėl jei sąmoningai ir piktybiškai yra pasitelkiama saviraiškos laisvė su tikslu pakirsti kitų žmonių teisę į garbę bei orumą, tai tokia veikla turi būti sustabdoma teisinėmis priemonėmis.

1.2. Nuomonė kaip saviraiškos laisvė Lietuvos Respublikoje

Aptarus žodžio laisvę tarptautiniame lygmenyje, toliau darbe reikia išsiaiškinti kaip ši laisvė pasireiškia nacionaliniuose teisės aktuose. Saviraiškos laisvė Lietuvos Respublikoje yra įtvirtinta Konstitucijos 25 straipsnyje. Šiame straipsnyje yra teigiama, jog: „Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1996). Galima įžvelgti, jog Konstitucijoje yra užtikrinta žmogaus teisė turėti savo įsitikinimus ir juos reikšti, kitaip tariant, yra leidžiama asmeniui subjektyviai reaguoti į aplink jį vykstančius reiškinius, ir šia informacija dalintis su kitais. Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog demokratinėje visuomenėje žmogui laiduojama teisė laisvai formuoti savo nuomonę apie visuomeninius reikalus, laisvai juos aptarinėti. Bendriausias viešų diskusijų visuomenės gyvenimo klausimais tikslas - ieškoti visuomenei rūpimos tiesos (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas).

Nuomonė yra neatsiejama nuo teisės į saviraišką, kas yra demokratinės visuomenės pamatas. Žmogus laisvoje šalyje turi turėti galimybę ne tik suformuluoti ir turėti savitą nuomonę, tačiau ir galimybę ją laisvai reikšti. Tačiau informacijos laisvė nėra absoliuti ir Konstitucija neleidžia nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo, įstatymais įtvirtinus informacijos laisvės įgyvendinimo garantijas, būtų sudaromos prielaidos pažeisti kitas konstitucines vertybes bei jų pusiausvyrą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nuarimas). Iš šio Konstitucinio teismo išaiškinimo galima spręsti, kad teisinėje valstybėje, kiekvienam žmogui suteikiant specifines laisves ir teises, tarp šių teisinių gėrių turi būti išlaikomas balansas ir harmonija, kadangi nei viena teisė nėra viršesnė už kitą. Įtvirtinant galimybę žmogui turėti asmeninius įsitikinimus ir galimybę juos reikšti visuomenei, kartu yra pabrėžiama, kad tokiu būdu negali būti pažeidžiamos kitų žmonių teisės ir laisvės. Apie saviraiškos laisvės ribas bus detalčiau aptariama kitoje darbo dalyje.

Lietuvos Respublikoje nuomonės sąvokos išaiškinimą galima įžvelgti Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme (toliau – VIĮ) 2 straipsnio 31 dalyje. Šiame įstatyme yra nustatyta, kad: „Nuomonė – visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinų ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonė gali remtis faktais, pagrįstais argumentais ir paprastai ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepian ir neiškreipiant faktų ir duomenų.“

(Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 1996). Iš šio įstatyme numatyto išaiškinimo, galima suprasti, jog nuomonė pasižymi keliais specifiniais požymiais: 1) nuomonė yra subjektyvaus pobūdžio, tačiau gali remtis faktais ir pagrįstais argumentais; 2) nuomonei nėra taikomi tiesos ir tikslumo kriterijai (dėl subjektyvumo); 3) nuomonė turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai, nenuslepiančią ir neiškreipiančią faktų bei duomenų. Šie požymiai parodo, jog nors nuomonė ir yra subjektyvus žmogaus vertinimas apie jį aplink esančius dalykus, tačiau jei šis asmeninis įsitikinimas yra platinamas taip, kad kiti asmenys gali su juo susipažinti, tokiu atveju išreiškiami nuomonė privalo būti skleidžiama sąžiningai ir nenuslepiančią ar neiškraipant objektyvios tiesos.

Apibendrinant teisės į nuomonę reglamentavimą ir aiškinimą Lietuvos Respublikoje, galima prieiti prie išvados, jog ši saviraiškos forma, yra įvardijama kaip viena iš konstitucinių žmogaus teisių, be kurios negalėtų funkcionuoti demokratinė visuomenė. Nuomonė yra aiškiai išskiriama iš kitų saviraiškos formų savo išskirtiniais požymiais – subjektyvumu ir vertinamuoju pobūdžiu. Tuo pačiu yra pabrėžiama, jog nors nuomonė ir yra asmeninio pobūdžio, ji vis tiek turi būti reiškiamą etiškai, nesiekiant pakenkti kitam žmogui ar kaip nors pažeisti jo teises ir laisves. Jei yra skleidžiant savus įsitikinimus ar kitaip prisidengiant nuomonės asmeniškumu, yra sąmoningai siekiama pakenkti kito asmens reputacijai ir pažeisti garbę bei orumą, tokiu atveju yra pažeidžiamos saviraiškos laisvės ribos. Toks saviraiškos laisvės ribų pažeidimas yra tiesiogiai numatytas ir Konstitucijoje, todėl toliau darbe bus aptariama kada asmens saviraiškos laisvė gali būti apribota.

1.3. Saviraiškos laisvės ribos

Saviraiškos laisvės ribos nėra lengvai nubrėžiamos, tačiau tai turi būti daroma, siekiant apginti kitų asmenų teisę į garbę ir orumą. Tiek Konstitucijoje, tiek ir Konvencijoje, garantuojant saviraiškos laisvę, kartu yra pabrėžiama, jog tam tikrais atvejais, kai yra atliekama specifinė, teisei prieštaringa veika, ši laisvė reikšti savo įsitikinimus, gali būti suvaržoma. Konstitucijos 25 straipsnyje yra pažymima, jog: „Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1996). Taip pat saviraiškos laisvės ribojimas yra paminėtas EŽTK 10

straipsnio 2 d., nustatant, kad naudojimasis saviraiškos laisve, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis ir atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises ir pan. (Europos Žmogaus teisių konvencija, 1950 m.). Suteikiant asmenims teises, šiuo atveju teisę į saviraišką, kartu yra pabrėžiamos ir pareigos, kurios teisinėje visuomenėje yra privalomos kiekvienam žmogui. Asmuo turi turėti nekliudomą laisvę reikšti savo įsitikinimus, tačiau tuo pačiu turi ir turėti pareigą nepažeisti kito žmogaus teisių ir laisvių.

Konstitucinis Teismas, analizuodamas konstitucinių teisių ir laisvių ribojimą, yra pabrėžęs, kad demokratinėje visuomenėje skirtingų teisių prieštaravimas yra sprendžiamas per tam tikrų laisvių ribojimus. Pagal Konvenciją ir susiformavusią EŽTT praktiką tokie apribojimai galimi, t. y. laikomi pagrįstais, jeigu atitinka dvi sąlygas: 1) yra teisėti ir 2) būtinais reikalingi demokratinėje visuomenėje. Minėtais atvejais pagrindinių teisių apribojimų pagrįstumas turėtų būti vertinamas sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais. Svarbu ir tai, kad dažnai konfliktas kyla iš esmės tarp lygiaverčių konstitucinių teisinių vertybių, todėl tokiais atvejais atitinkamais apribojimais neturėtų būti smarkiai pažeidžiama buvusi jų pusiausvyra (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas). Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalies nuostatos, kad žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas, negalima aiškinti kaip leidžiančios informacijos laisve naudotis taip, kad būtų pažeistos Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje minimos vertybės: žmogaus sveikata, garbė ir orumas, privatus gyvenimas, dorovė ar konstitucinė santvarka (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas).

Esminis žodžio laisvės ribų nustatymo aspektas yra tai, kad laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją yra nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu bei dezinformacija, tad informacijos laisvės (kaip ir įsitikinimų raiškos laisvės) konstitucinė samprata neapima konstitucines vertybes iš esmės paneigiančios tariamos laisvės atlikti Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalyje nurodytus nusikalstamus veiksmus (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas). Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalies nuostata, kad laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais, reiškia ir tai, jog įstatymų leidėjas privalo įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad tautinės, rasinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymas, šmeižtas bei dezinformacija, jeigu jais

kėsinais iš esmės paneigti atitinkamas konstitucines vertybes, būtų persekiojami kaip nusikalstami veiksmai ir už juos būtų nustatyta teisinė atsakomybė kaip už nusikalstamus veiksmus. Kartu Konstitucinis teismas pažymi, kad minėtos Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalies nuostatos, *inter alia* formuluotės „nusikalstami veiksmai“, negalima aiškinti vien lingvistiškai, t. y. kaip reiškiančios, esą konstitucinė laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją yra nesuderinama tik su tokiais veiksmais, už kuriuos įstatymuose yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė. Pagal Konstituciją laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją yra nesuderinama su bet kokiais teisei priešingais veiksmais, kuriais kurstoma tautinė, rasinė, religinė ar socialinė neapykanta, prievarta bei diskriminacija, asmenys yra šmeižiami arba kitaip yra dezinformuojama visuomenė ar atskiri jos nariai (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas).

Valstybė, numatydamą Konstitucijoje teisę nekliudomai reikšti savo įsitikinimus, taip pat turi nustatyti teises priemones atvejams, kai vieno asmens išreiškia saviraiška pažeidžia kito žmogaus teises. Visgi kiekvienu konkrečiu atveju, svarstant ar reikia apriboti saviraiškos laisvę, būtina atsižvelgti į tai, ar šis ribojimas pasieks norimų rezultatų. Jei šis žodžio laisvės ribojimas nepasieks teigiamų rezultatų, tokiu atveju svarstyti, ar išvis reikia pakirsti šią konstitucinę asmens teisę. Kaip pavyzdį, galima būtų pateikti viešojo asmens kritikos ribas. Šioje vietoje svarbu išsiaiškinti kas yra viešasis asmuo. Viešojo asmens sąvoka yra numatyta VII 2 straipsnio 74 dalyje, nustatant, jog: „Viešasis asmuo yra: 1) valstybės politikas, 2) teisėjas, 3) valstybės ar savivaldybės pareigūnas, valstybės tarnautojas, asmuo, valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje dirbantis pagal darbo sutartį, jeigu jo priimami sprendimai ar veikla daro įtaką visuomenei, taip pat šiose institucijose ar įstaigose sudarytų darbo grupių, komitetų, komisijų, tarybų ir kitų kolegialių institucijų narys; 4) valstybės ar savivaldybės kontroliuojamos įmonės ar įstaigos vadovas arba valdymo organo narys; 5) politinės partijos valdymo organo arba rinkimų komiteto narys; 6) kandidatas rinkimuose (viešojo asmens statusas išlaikomas ir po rinkimų laikotarpiu, kuris yra lygus vienai kadencijai tos institucijos, į kurią asmuo kandidatavo); 7) juridinio asmens, kuris sudaro viešųjų pirkimų sutartis ir (arba) vykdo viešųjų pirkimų sutartis subrangovo teisėmis, vadovas arba dalyvis, turintis 1/4 ar daugiau balsų dalyvių susirinkime; 8) lobistas arba asmuo, kuris veikia lobistinę veiklą vykdančių juridinių asmenų vardu; 9) asociacijos arba viešosios įstaigos, kurios per pastaruosius 4 metus yra gavusios valstybės ir (arba) savivaldybių finansavimą, vadovas arba dalyvis, turintis 1/4 ar daugiau balsų dalyvių susirinkime; 10) visuomenėje žinomas fizinis asmuo, populiarus socialinių tinklų veikėjas arba tinklaraštininkas, formuojantys tikslinių visuomenės grupių nuomonę įvairiais klausimais ir (arba) už šią veiklą gaunantys pajamas, jeigu jų veikla turi

reikšmės viešiesiems reikalams; 11) kitas fizinis asmuo, turintis viešojo administravimo įgaliojimus ir (arba) administruojantis viešųjų paslaugų teikimą, ir (arba) dėl savo veiksmų ar padėties patekęs į viešumą, jeigu jo veikla turi reikšmės viešiesiems reikalams.“ (Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 1996). Galima matyti, jog viešojo asmens sąvoka apima ne tik išskirtinai politikoje ar valstybės valdyme dalyvaujančius žmones, tačiau ir kitus asmenis, kurių veikla yra susijusi su viešuoju interesu. Šiuo atveju, ribojant informacijos ir įsitikinimų sklaidos laisvę, susijusią su diskusijomis ar kritika dėl valstybės ir viešųjų asmenų veiklos, yra užkertama galimybė teisingam visuomenės informavimui dėl svarbių viešojo intereso reikalų. Konstitucinis teismas yra pabrėžęs, kad valdžios įstaigos tarnauja būtent žmonėms, o piliečiams yra suteikiama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskusti jų sprendimus, o už šią kritiką yra draudžiama persekioti (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas). Svarbu pabrėžti, kad teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai suponuoja, jog už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas). Vadinas, saviraiškos laisvės ribos, turi būti nubrėžiamos prieš konkrečias veikas, kurios savo specifika pasižymi neigiamu poveikiu asmens teisėms ir laisvėms. Kada atsiranda šis neigiamas poveikis, reikia vertinti ir analizuoti atskirai kiekvienu konkrečiu atveju, atitinkamai žiūrint į sukeltus padarinius, veikos pavojingumą, santykį su demokratinėmis vertybėmis ir t. t.. Su veikomis, kurios prieštarauja konstitucinėms vertybėms, turi būti tvarkomasi visomis įmanomomis teisinėmis priemonėmis, tuo pačiu pabrėžiant baudžiamąją teisę kaip tik kraštutinę priemonę.

Apibendrinant saviraiškos laisvės ribų vertinimą ir aiškinimą, galima teigti, kad galimybė šia laisve pasinaudoti yra suteikiama su sąlyga, jog naudojantis ja, nebus pažeidžiamos kito asmens teisės ir laisvės. Šiuo atveju yra sukuriamas tam tikras balansas tarp konstitucinių vertybių, stengiantis, kad viena teisė ir laisvė neužgožtų kitos. Manytina, jog demokratinėje valstybėje, siekiant apsaugoti asmens teisę į garbę bei orumą ir saviraiškos laisvę, svarbiausia reikia laikytis proporcingumo principo. Proporcingumas, visa savo apimtimi, turi būti taikomas tiek nubrėžiant žodžio laisvės ribas, turint omeny, jog tam tikri subjektai disponuoja platesnėmis kritikos ribomis (vieši asmenys), tiek svarstant atitinkamas teises priemones garbės ir orumo pažeidimo atvejais, paliekant baudžiamąją teisę tik kaip visiškai kraštutinę priemonę, o pirmumą suteikiant kitoms teisinėms priemonėms. Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalyje tiesiogiai nurodant

nusikalstamas veikas, kurios nėra suderinamos su saviraiškos laisve, yra aiškiai įvardijamas baudžiamosios teisės taikymas žodžio laisvės ribojime. Vienas iš šių atveju yra įvardijamas šmeižto nusikaltimas. Todėl, siekiant detaliau suprasti kaip yra taikoma baudžiamoji atsakomybė saviraiškos laisvės ribų peržengimo atvejais, reikia nuodugniai išanalizuoti šmeižto veikos reguliavimą ir šio nusikaltimo objektyvius ir subjektyvius požymius.

2. ŠMEIŽTO NUSIKALSTAMOS VEIKOS SAMPRATA

Išsiaiškinus saviraiškos laisvės ir teisės į nuomonę reikšmę, toliau reikia pradėti analizuoti griežčiausią šios laisvės ribojimo priemonę – baudžiamosios teisės taikymą šmeižimo bylose. Pagal Lietuvių kalbos žodyną šmeižtas (angl. defamation) yra sąmoningas, kitą juodinantis, garbę žeminantis prasimanymas (Lietuvių kalbos žodynas). Merriam-Webster žodyne nurodyta, jog šmeižtas yra melagingų teiginių apie asmenį, kenkiančių to asmens reputacijai, perdavimas (Merriam-Webster dictionary). Panašiai numatyta yra ir Cambridge Dictionary, numatant, jog šmeižtas yra veiksmas, kuriuo kenkiama asmens reputacijai, pasakant ar rašant apie juos blogus dalykus, kurie nėra tiesa (Cambridge Dictionary). Galima manyti, jog šmeižimas yra laikomas tam tikras prasimanymas apie asmenį ir šios melagingos informacijos sąmoningas paskleidimas bent vienam trečiajam asmeniui, turint tikslą pažeisti apšmeižto asmens garbę ir orumą. Šią netikrą informaciją, šmeižimą atliekantis asmuo, pateikia kaip objektyvią tiesą, taip tiesiogiai pakenkiant nukentėjusiojo asmens reputacijai.

Šmeižto nusikalstama veika yra reguliuojama BK XXII skyriuje „Nusikaltimai asmens garbei ir orumui“, 154 straipsnyje. Šio straipsnio dispozicijoje numatyta, jog asmuo atsako už šmeižto veiką, kuris per visuomenės informavimo priemonę paskleidė apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo, arba šmeižė asmenį, neva šis padarė tyčinį nusikaltimą (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Iš šios normos dispozicijos matyti, jog BK yra apibrėžiama objektyviai du šmeižimo veikos požymius: 1) paskleidimas tikrovės neatitinkančios informacijos per visuomenės informavimo priemonę, galinčios paniekinti, pažeminti tą asmenį ar pakirsti pasitikėjimą juo; 2) šmeižimą asmens, neva šis padarė tyčinį nusikaltimą. Šie šmeižimo požymiai yra nustatyti kaip alternatyvios veikos, t. y. baudžiamoji atsakomybė atsiranda už abi veikas atskirai. Vadinsi, norint inkriminuoti šmeižto veiką, nepakanka nustatyti vien tik fakto, jog buvo paskleista melaginga informacija, turint tikslą pakenkti kito asmens reputacijai.

Tuo tarpu sankcija už šmeižto nusikaltimą yra numatyta viešieji darbai arba bauda, arba laisvės apribojimas, arba areštas, arba laisvės atėmimas iki vienerių metų. Taip pat šio straipsnio antroje dalyje yra numatyta, jog už šiame straipsnyje numatytas veikas asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Toks šmeižimo veikos sankcijos reguliavimas parodo, jog šis nusikaltimas yra laikomas nesunkiu, kadangi didžiausia nustatyta bausmė yra vieneri metai laisvės atėmimo. Tuo tarpu ikiteisminio tyrimo pradėjimas esant tik nukentėjusiojo asmens skundui, teisėto atstovo pareiškimui, ar prokuroro reikalavimui taip pat pagrindžia šio nusikaltimo mažesnę pavojingumą ir nukentėjusiojo valios būtinybę.

Apibendrintai galima teigti, jog šmeižimo nusikalstama veika yra sąmoningas siekis pakenkti nukentėjusiojo asmens reputacijai ir geram vardui, kitaip tariant, pažeisti šio asmens teisę į garbę bei orumą visuomenės akivaizdoje. Reikia pabrėžti, jog norint inkriminuoti šią veiką, yra būtina nustatyti specifinius objektyvius požymius, t. y. tai, kad šmeižimas buvo atliekamas per visuomeninio informavimo priemones, ši paskleista informacija gali pažeisti nukentėjusiojo garbę bei orumą arba buvo paskleista melaginga informacija, būtent kaltinant nukentėjusįjį, dėl neva atlikto tyčinio nusikaltimo. Tačiau reikia paminėti, jog šio nusikaltimo reguliavimas BK skiriasi nuo buvusio, todėl toliau darbe bus analizuojama šio reguliavimo kaita.

2.1. Šmeižto nusikaltimo reguliavimo kaita

Aptarus šmeižto nusikalstamos veikos sampratą, toliau reikia aiškintis šio nusikaltimo reguliavimo ypatumus. 2022 m. gruodžio 22 d. buvo priimtas įstatymas Nr. XIV-1749 dėl Baudžiamojo kodekso XXII skyriaus pavadinimo ir 154 straipsnio pakeitimo. Šiame įstatyme buvo numatyta, jog BK XXII skyriaus pavadinimas yra pakeičiamas iš „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens garbei ir orumui“ į „Nusikaltimai asmens garbei ir orumui“, taip pat nurodant, jog yra keičiama šmeižto nusikaltimo normos išdėstymas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXII...). BK 154 straipsnio dispozicija, prieš priimant 2022 m. gruodžio 22 d. pakeitimą, buvo sureguliuota kiek kitaip. Senasis šmeižto straipsnio dispozicijos išdėstymas buvo nekeistas nuo pat 2000 m. BK įsigaliojimo. Buvusio šmeižto straipsnio pirmojoje dalyje buvo numatyta, jog už šią veiką atsako tas, kas paskleidė apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo. Antroje šio straipsnio dalyje buvo numatyta kvalifikuojanti aplinkybė – atsako tas, kas šmeižė asmenį, neva šis

padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, arba per visuomenės informavimo priemonę ar spaudinyje. Šiame straipsnyje sankcijos buvo numatytos bauda arba laisvės apribojimas, arba areštas, arba laisvės atėmimas iki vienerių metų. Papildomai, jei yra kvalifikuojanti aplinkybė, tokiu atveju sankcija yra bauda arba areštas, arba laisvės atėmimas iki dviejų metų. Taip pat trečiojoje dalyje teigiama, jog už šiame straipsnyje numatytas veikas asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Reikia paminėti, jog įsigaliojus BK pakeitimo įstatymui Nr. XIV-1749, šmeižto veikos straipsnyje iš buvusios kvalifikuotos sudėties požymiai buvo perkelti į pagrindinę sudėtį. Taip sureguliuojant straipsnį, jog šmeižimas gali būti atliekamas tik tais atvejais, kai yra skleidžiama melaginga informacija per visuomenės informavimo priemones arba kaltinama dėl neva atlikto tyčinio nusikaltimo. Lyginant buvusį šmeižto reguliavimą su dabartiniu, matyti, jog dabar galiojančioje šmeižto normoje yra žymiai susiaurinamos baudžiamosios atsakomybės ribos, paliekant kriminalizuotais tik kvalifikuojamuosius požymius ir perkeliant juos į pagrindinę nusikaltimo sudėtį. Tokiu būdu yra panaikinama buvusi šmeižimo veikos pagrindinė sudėtis – paskleidimas apie kitą asmenį tikrovės neatitinkančios informacijos, galinčios paniekinti, pažeminti ar pakirsti pasitikėjimą šiuo žmogumi. Taip pat yra išbraukiamas ir vienas kvalifikuojamasis požymis – šmeižimas asmens, neva šis padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Šiuo metu galiojančioje normoje pagrindiniai šmeižimo požymiai yra melagingos informacijos skleidimas per būtent visuomenines informavimo priemones bei šmeižimas dėl konkrečiai tyčinio nusikaltimo. Šie požymiai ir kiti šmeižto veikos sudėties elementai bus detalčiau aptariami kitose darbo dalyse.

2022 metais išleistoje Vilniaus Universiteto teisės mokslininkų monografijoje „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai“ A. Vosyliūtė, išanalizavus LAT ir EŽTT praktiką bei teisės doktriną, apibendrinamai konstatavo, jog 2000 metų BK XXII skyrius prarado savo vidinį sistemiškumą, todėl turi atliktos tam tikros pataisos: 1) turi būti panaikintas BK XXII skyrius, o BK 154 straipsnį perkelti į BK XXIV arba XXV skyrių; 2) turi būti panaikinta BK 154 straipsnio 1 dalis; 3) BK 154 straipsnio 2 dalį išdėstyti kitaip nei yra numatyta, pakeičiant į „tas, kas paskleidė apie kitą žmogų tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią paniekinti ar pažeminti tą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo, per visuomenės informavimo priemonę ar spaudinyje, arba šmeižė asmenį, neva šis padarė nusikaltimą (Abramavičius et al., 2022, p. 156). Iš dalies atsižvelgiant į šiuos pasiūlymus, priimant BK pakeitimo įstatymą Nr. XIV-1749, buvo modifikuota šmeižto norma ir pakeistas BK XXII skyriaus pavadinimas, tačiau

daugiau žymesnių pakeitimų BK XXII skyriuje nebuvo atlikta. Pagrindinio komiteto išvadoje dėl BK XXII skyriaus pavadinimo ir BK 154 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto buvo nurodyta, jog: „<...> siūlymas numatyti, kad asmuo atsakytų pagal BK 154 straipsnį ir tuo atveju, kai yra paskleidžiama tikrovės neatitinkanti informacija apie padarytą bet kokią nusikaltimą, taip pat neproporcingai išplečia baudžiamosios atsakomybės taikymo ribas, nėra suderinama su šio projekto tikslais. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad šmeižimo tikslas yra kriminalizuoti tik pačius pavojingiausias tikrovės neatitinkančias informacijos paskleidimo atvejus, kada 1) skleidžiama tikrovės neatitinkanti informacija apie sunkiausių nusikaltimų arba; 2) tai daroma per viešojo informavimo priemones, kas savaime reiškia, jog ši informacija bus paskleista itin dideliame skaičiui asmenų.“ (Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos...). Iš šios komiteto išvados matyti, jog BK 154 straipsnio pakeitimo esmė yra baudžiamosios atsakomybės ribų siaurinimas, kriminalizuojant tik tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimą per visuomenės informavimo priemones bei šmeižimą padarius tyčinius nusikaltimus. Toks šmeižto veikos normos modifikavimas sudaro situaciją, kai baudžiamoji atsakomybė už šį nusikaltimą kyla tik pačiais pavojingiausiais šmeižto atvejais, pavyzdžiui, skleidimas melagingos informacijos per internetinius portalus, su siekiu, kad šia informacija susipažintu itin didelis žmonių kiekis.

Aiškinantis šmeižimo nusikaltimo reguliavimo kaitą, taip pat svarbu paminėti kaip šis nusikaltimas buvo reguliuojamas prieš įsigaliojant dabartiniam baudžiamajam įstatymui. Prieš įsigaliojant 2000 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui, Lietuvos teritorijoje galiojo Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – LTSR BK), priimtas 1961 m. gegužės 26 d. Kaip ir dabartiniame BK, taip ir LTSR BK buvo sureguliuotas šmeižto nusikaltimas, ši veika buvo numatyta LTSR BK trečiojo skirsnio „Nusikaltimai asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui“ 132 straipsnyje. Iš šios normos dispozicijos matyti, jog už šmeižto nusikaltimą atsako žmogus, jei skleidžia žinomai melagingus prasimanymus, žeminančius kito asmens garbę. Papildomai buvo numatyti kvalifikuojantieji požymiai: šmeižimas padarytas spaudinyje ar kitokiu būdu paskleistame kūrinyje ir šmeižimas padarytas asmens, kuris turi jau turi teistumą už šmeižtą. Taip pat buvo numatytas itin kvalifikuojantis požymis – šmeižimas, susijęs su kaltinimu sunkaus nusikaltimo padarymu (Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1961). Matyti, jog LTSR BK sureguliuotame šmeižto nusikaltimo sudėtyje objektas buvo kito žmogaus garbė ir orumas, o subjektyvioji pusė pasireiškė tiesiogine tyčia. Esminiai skirtumai tarp LTSR BK numatytos šmeižto normos

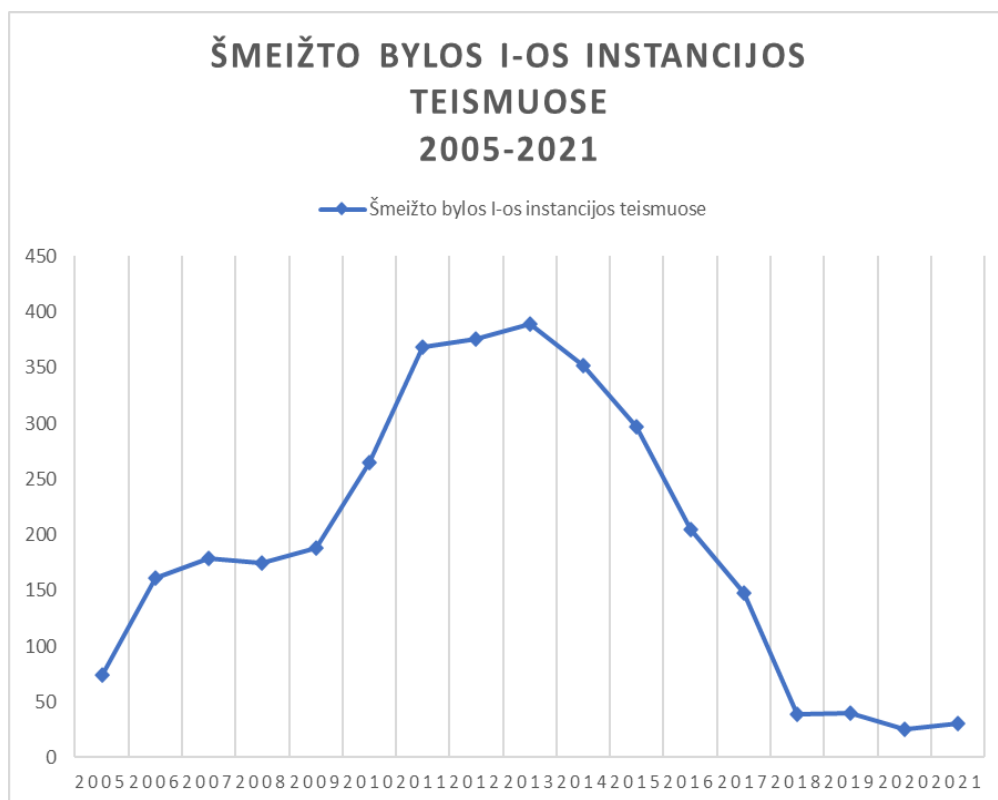
ir dabartiniame BK šmeižto veikos išryškėja per tai kaip šis nusikaltimas yra įvykdomas, t. y., per šios veikos objektyviąją pusę.

Palyginus šį šmeižto veikos straipsnį, sureguliuotą LTSR BK, su buvusia šmeižto norma, kuri buvo numatyta baudžiamajame įstatyme iki įsigaliojant BK pakeitimo įstatymui Nr. XIV-1749, galima išvelgti keletą panašumų ir skirtumų. Pagrindinis panašumas matyti tame, jog abiejų normų pagrindinės sudėčių konstrukcijos yra iš esmės identiškos – sąmoningas tikrovės neatitinkančios informacijos paskleidimas, galinčios pakenkti kito asmens garbei bei orumui. Pagrindinis šmeižto kvalifikuojantis požymis irgi yra panašus – netikros informacijos skleidimas per tam tikrą informacijos platinimo priemonę. Šis požymis yra svarbus tuo, jog skleidžiant tam tikrą informaciją per spaudinį ar kitą informacijos platinimo įrenginį, galima pasiekti daugiau žmonių, taip labiau pakenkiant apšmeižto asmens garbei bei orumui. Tuo tarpu esminis skirtumas tarp LTSR BK ir BK sureguliuotose šmeižto normose yra tai, jog BK nebuvo numatyto kvalifikuojančiojo požymio – šmeižimas padarytas asmens, kuris turi jau teistumą už šmeižtą, o itin kvalifikuojantysis požymis – šmeižimas, susijęs su kaltinimu sunkaus nusikaltimo padarymu, BK šmeižimo normoje buvo numatytas tik kaip kvalifikuojantysis bei įvardintas kaip šmeižimas, susijęs su kaltinimu padarius sunkų ar labai sunkų nusikaltimą (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Dabartinės šmeižto normos objektyvioji pusė, po įsigaliojant BK pakeitimo įstatymui Nr. XIV-1749, taip pat skiriasi, nuo nusikaltimo, numatytos LTSR BK. Matyti, jog dabartinės BK šmeižto normos pagrindinėje sudėtyje yra sureguliuoti tie kvalifikuojantys požymiai, kurie buvo numatyti LTSR BK 132 straipsnio 2 ir 3 dalyse: šmeižimas per tam tikrą visuomenės informavimo priemonę (spaudinį) bei šmeižimas asmens, neva šis padarė tam tikro pobūdžio nusikaltimą. Tačiau kaip ir senesnėje BK šmeižto normos dispozicijoje, taip ir naujoje, nėra numatyto kaip vieno iš kvalifikuojamųjų požymių – asmuo atlieka šmeižimo veiką, kuris jau turi teistumą už šmeižimą (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Galima teigti, jog LTSR BK šmeižto nusikaltimas buvo sureguliuotas žymiai griežčiau, nustatant pagrindinę veikos sudėtį su daugiau kvalifikuojančiųjų požymių, už kuriuos gresia žymiai didesnės sankcijos. Taip pat griežtesnį reguliavimą parodo ir tai, jog LTSR BK šmeižto normoje buvo numatytas itin kvalifikuojantis požymis, kurio nebuvo numatyto ankstesnėje BK šmeižto normoje. Manytina, jog šmeižto veikos reguliavimo raida, nuo 1961 m. LTSR BK iki dabartinės šmeižto normos, numatytos BK, sistemiškai buvo keista, siekiant švelnesnio reguliavimo, siaurinant baudžiamosios atsakomybės ribas.

Aptarus šmeižto nusikaltimo reguliavimo kitimą, svarbu papildomai atkreipti dėmesį į tai, kaip pasikeitė šmeižto bylų tendencijos pirmosios instancijos teismuose. Iš žemiau lentelėje pateiktų duomenų matyti, jog pirmosios instancijos teismuose šmeižto bylų skaičius laikotarpyje nuo 2005 m. iki 2021 m. buvo itin permainingas. Daugiausia šmeižto nusikaltimo bylų pirmosios instancijos teismuose buvo 2013 m. – 389 bylos, o mažiausiai buvo 2020 m. – 25 bylos. Galima matyti, jog laikotarpyje nuo 2009 m. iki 2013 m. šmeižto bylų skaičius didėjo, taip pat šiuo laikotarpiu Lietuvos Respublikos Seime (toliau – LR Seimas) buvo registruoti du įstatymo projektai, kuriuose buvo svarstyta modifikuoti šmeižto normą, tačiau šie projektai nebuvo priimti. Nuo 2014 m. iki 2018 m. matyti šmeižto bylų mažėjimas, o nuo 2018 m. iki 2021 m. šmeižto bylų skaičius išliko vienodas, neviršijant 40 bylų per vieną metų laikotarpį (Lietuvos teismų statistika). Tokias šmeižimo bylų tendencijas galima būtų vertinti teigiamai, pabrėžiant, jog baudžiamoji atsakomybė šmeižto atvejais turi būti taikoma tik kai yra nustatomas atitinkamas veikos pavojingumas.

1 paveikslas. Šmeižto nusikaltimo bylų I-os instancijos teismuose 2005 – 2021 metais kitimo dinamika

Šaltinis: Sudaryta autoriaus, remiantis: Lietuvos Respublikos teismų statistikos duomenimis. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>

Apibendrinant šmeižto nusikaltimo reguliavimo kitimą, galima teigti, jog priimant BK pakeitimo įstatymą Nr. XIV-1749, buvo siekiama kuo labiau siaurinti baudžiamąją atsakomybę už šmeižto veiką, paliekant baudžiamąją atsakomybę tik už didesnę pavojingumą turinčius šmeižimo atvejus. Toks normos modifikavimas yra siekis dekriminalizuoti mažesnę pavojingumą turintį šmeižimą, nustatant baudžiamąją teisę taikyti būtent tik kaip kraštutinę priemonę. Iš teismų sudaromos statistikos šmeižto bylose, taip pat galima išvelgti tai, jog pastaraisiais metais buvo pradėta mažiau baudžiamųjų bylų, palyginus kiek šmeižto bylų buvo inicijuojama prieš 10 metų. Tokia teismų tendencija šmeižto bylose taip pat liudija, jog baudžiamoji teisė yra taikoma tik tais atvejais, kai kitos teisinės priemonės nebegali tinkamai apginti nukentėjusiojo asmens reputacijos ir garbės bei orumo pažeidimo. Aptarus šmeižto veikos reguliavimą, toliau norint išsamiau suvokti šio nusikaltimo reikšmę ir esamą problematiką, reikia detaliai išsiaiškinti šmeižimo sudėties požymius: objektą, objektyviąją pusę, subjektą bei subjektyviąją pusę.

2.2. Šmeižto nusikaltimo požymiai

Aptarus šmeižto sampratą ir dabartinį reguliavimą, reikia atkreipti dėmesį į šio nusikaltimo sudėtį ir elementus. Šmeižtas, kaip ir kiekviena nusikalstama veika, kuri yra sureglamentuota BK specialiojoje dalyje, savą specifinę sudėtį, kuri susidaro iš atitinkamų elementų. Nusikalstamos veikos sudėčiai priklauso objektyvieji ir subjektyvieji požymiai, būtini tam, kad pavojinga veika būtų pripažinta nusikalstama, o kaltas asmuo būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėm. Objektyvieji požymiai apibūdina išorinę veikos pusę, nes jie yra susiję su pačia veika ir jos sukeliama padariniais. Subjektyvieji požymiai parodo veikos vidinę pusę, nes apibūdina nusikalstamą veiką darantį asmenį, jo elgesio motyvą ir tikslumą. Atkreipus dėmesį į šmeižto normos dispoziciją, matyti, jog joje faktiškai yra parašyti tik objektyvieji šmeižimo požymiai, nes iš jos galima spręsti tik apie šmeižimo objektą, pačią veiką ir padarinius. Šio straipsnio dispozicijoje nieko nepasakyta apie šmeižimo sudėties subjektyvius požymius. Vien remiantis BK 154 straipsniu negalima atsakyti į klausimą, kas yra minėtojo nusikaltimo subjektas ir kokia kaltės forma yra atliekamas šis nusikaltimas, todėl norint išsiaiškinti visą veikos sudėtį, reikia atkreipti dėmesį ir į bendrąją BK dalį (Švedas et al, 2019, p. 168-169). Taip pat nusikalstamų veikų sudėties elementus galima detaliau išsiaiškinti kituose teisės šaltiniuose, pavyzdžiui Baudžiamojo kodekso komentare, mokslinėse publikacijose ir LAT formuojamoje praktikoje. Todėl norint nuodugniai išsiaiškinti šmeižto nusikaltimo sudėties požymius,

reikia sistemiškai išanalizuoti visus teisės šaltinius, nes tik taip bus galima pilnai suvokti šios veikos sudėties požymių esmę.

Svarbu paminėti, kad pagrindinė šmeižto veikos sudėties analizė yra atlikta 2009 m. publikuotame BK komentare. Šiame darbe yra aptariama senoji šmeižto norma, tai yra, straipsnis, kuris galiojo iki priimant 2022 m. gruodžio 22 d. BK pakeitimo įstatymą Nr. XIV-1749. Nors dabar galiojanti BK šmeižto norma yra modifikuota, tačiau tam tikri šios veikos sudėties elementai yra nepakeisti, todėl, atliekant sudėties elementų analizę, galima atsižvelgti į BK komentare pateiktą informaciją. Panaši situacija yra ir su LAT suformuota šmeižto veikos praktika. Kadangi rašant šį darbą, kol kas nėra LAT nutarčių, kuriose būtų aiškinama naujoji šmeižto norma, reikia analizuoti jau esamas bylas, kuriose buvo aiškinamas senasis šmeižto reglamentavimas. Šiose bylose yra nuosekliai išaiškinta šmeižimo požymių reikšmė, kas suteikia naudos ir naujosios šmeižto normos nagrinėjimui.

2.2.1 Šmeižto objektyvieji požymiai

Šmeižto nusikaltimo sudėties analizę reikia pradėti aptariant šios veikos objektą ir dalyką. Šmeižto objektas – žmogaus garbė ir orumas, kyla tiesiogiai iš Konstitucijos ir kitų tarptautinių teisės aktų. Konstitucijos 21 straipsnyje yra teigiama, kad: „Žmogaus orumą gina įstatymas“, o 22 straipsnyje teigiama, kad: „Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsینimosi į jo garbę ir orumą“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Asmens orumas yra užtikrinamas ir Chartijoje, kurios 1 straipsnyje teigiama, kad: „Žmogaus orumas yra neliečiamas. Jį reikia gerbti ir saugoti“ (Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2000). Galima teigti, kad tiek nacionaliniame, tiek Europos Sąjungos ir tarptautiniame lygmenyse yra įtvirtinta asmens teisė į orumą ir garbę. Nacionaliniame lygmenyje ši teisė dar labiau yra išplečiama, pabrėžiant, jog įstatymai turi užtikrinti, kad nebūtų kėsinamasi į šiuos teisinius gėrius.

BK komentare yra teigiama, jog šmeižimu kėsinamasi į kito žmogaus garbę ir orumą, todėl galima teigti, jog šmeižto objektas yra kito asmens garbė ir orumas. Žmogaus garbė siejama su tuo, kaip aplinkiniai, kiti žmonės vertina konkretų individą – jo padėti visuomenėje, gabumus, darbštumą, padorumą, dorovingumą ir pan. Tai yra žmogaus reputacija, labiausiai priklausanti nuo paties asmens, jo santykių su kitais, taip pat ir nuo to, ką apie jį kalba, skelbia kiti. Orumas siejamas su tuo, kaip pats žmogaus save vertina, su jo požiūriu į save. Šmeižimo atveju nukentėjęs žeminamas kitų žmonių akyse, o tai pažeidžia ir jo orumą (Abramavičius et al, 2009, p. 195). LAT formuojamoje praktikoje yra

nustatyta, jog šmeižimo objektas yra žmogaus garbė ir orumas, kurie pažeidžiami, kai paskleidžiama negatyvi, visuomenės akyse asmenį diskredituojanti informacija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Bendrąja prasme informacija reiškia žinią, t. y. konstatavimą faktų ir duomenų apie reiškinius, įvykius, asmens veiksmus, savybes. Faktams ir duomenims taikomas tiesos kriterijus, jų egzistavimas gali būti patikrintas įrodymais ir objektyviai nustatytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Analizuojant šmeižto veikos objektą, taip pat svarbu išsiaiškinti kaip pasireiškia šio nusikaltimo dalykas. LAT yra numatęs, kad šmeižto dalykas – tai tikrovės neatitinkanti informacija, melagingos ir prasimanytos žinios, paskleistos konstatuojant faktus, teikiant duomenis apie reiškinius, įvykius, asmens veiksmus, savybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje). BK komentare taip pat yra pabrėžiama, jog tikrovės neatitinkanti informacija yra būtent melagingos žinios ir kaltininkas tai suvokia. Tačiau jei skleidžiama žeminanti, kompromituojanti kitą asmenį informacija yra teisinga, ji nelaikoma šmeižimu ir nėra nusikaltimas. Paskleista informacija turi būti žmogų žeminanti, galinti pakirsti jo reputaciją, sumenkinti kito žmogaus ar žmonių pasitikėjimą juo, tai turi būti informacija, kurios faktus galima būtų patikrinti. Pasakymai, kad žmogus yra blogas, nepatikimas, melagis, amoralus, nenurodant tai patvirtinančių faktų, nėra šmeižimas (Abramavičius et al, 2009, p. 195). Vienoje byloje LAT, aiškindamas šmeižto veikos dalyko reikšmę, yra nurodęs: „Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, pritartina pirmosios instancijos teismo išvadai, kad toks kategoriškas, kelis kartus pakartotas, viešas pareiškimas, kad B. B. yra „vagis“, girdint kitiems šalia esantiems asmenims (liudytojams G. B., S. V.), turi konstatuojamąjį pobūdį ir negali būti vertinamas kaip nuomonė.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš šių išaiškinimų galima spręsti, jog kaltininkas, šmeiždamas nukentėjusįjį, sąmoningai paskleidžia būtent netikrus faktus ar kitokią melagingą informaciją, pristatant ją kaip tiesą ir taip tiesiogiai padarant žalą asmens garbei bei orumui.

Aiškinantis šmeižto nusikaltimo objektą, svarbu yra atkreipti dėmesį į tai, kaip orumas bei garbė yra aiškinami teisės doktrinoje. Moksliniuose darbuose yra aiškiai išskiriama asmens garbės bei orumo svarba demokratinėje visuomenėje, tačiau ir yra pažymima, jog šie teisiniai gėriai negali būti apibrėžiami tik iš objektyviosios pusės. Garbės ir orumo, kaip nusikalstamos veikos objekto specifika pasižymi tame, jog šis objektas yra visų pirma suvokiamas subjektyviai, kadangi kiekvienas žmogus savo garbę ir orumą supranta skirtingai. E. Venckienė straipsnyje „Žmogaus orumas – probleminiai terminologijos aspektai“ nurodo, jog demokratinė visuomenė pripažįsta kiekvienam fiziniam asmeniui

savarankišką teisę kurti savo individualų socialinį vertingumą – asmenybės orumą. Pažeidus kurią nors subjektinę teisę pažeidžiama teismo lygmens žmogaus teisė į orumą, kuri yra priemonė individui kurti savo socialinį vertingumą (Venckienė, 2008 m., p. 49). Demokratinėje visuomenėje turi būti sudarytos galimybės žmogui išlaikyti savo socialinį vertingumą – garbės jausmą ir asmeninį orumą, o jei šis yra pažeidžiamas, turi būti sudaromos galimybės jį apginti teisinėmis priemonėmis.

V. Šlapkauskas straipsnyje „Žmogaus orumo sampratos problema“ prieina prie išvados, kad orumo samprata yra siejama su žmogaus, kaip asmenybės, vertingumu. Socialinėje erdvėje funkcionuoja tokia asmens garbės samprata, kuri praktiškai išreiškia požiūrį į žmogų (Šlapkauskas, 2009, p. 65). Apie orumą, kaip savo asmeninio vertingumo kriterijų, aiškina ir A. Vaišvila straipsnyje „Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančiojo orumo sampratos)“, kuriame pažymi, jog teisė į orumą konkretinama teismo ir subjektinės teisės požiūriu. Pirmu atveju teisė į orumą yra visuomenės, kitaip tariant valstybės, asmeniui suteiktas leidimas būti visuomenėje ir formuoti savo gebėjimą tinkamai joje būti. Antruoju atveju teisė į orumą yra leidimas asmeniui naudotis tuo individualizuotu savo socialiniu vertingumu, kurį asmuo susikūrė atlikdamas atitinkamas pareigas ir šuo pagrindu asmuo įgyja subjektinę teisę reikalauti iš visuomenės pripažinti šį asmens socialinio vertingumo lygmenį ir atitinkamai jo atžvilgiu elgtis ir jį ginti (Vaišvila, 2005, p. 60). Galima teigti, jog žmogaus orumo suvokimas yra neatsiejamas nuo socialinės aplinkos ir bendruomenės vertinimo, kuris galiausiai kaip asmens garbė. Apšmeižus asmenį, yra pažeidžiamas ne tik žmogaus garbės suvokimas, kylantis iš socialinės aplinkos vertinimo ir pripažinimo, tačiau ir subjektyvus savo vertingumo suvokimas.

Tuo tarpu A. Dambrauskienė savo straipsnyje „Šmeižto kriminalizacijos pagrindumas ir tikslingumas: kai kurių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė“ teigia, jog tokių asmeninių teisių gėrių, kaip garbė ir orumas, abstraktumas, reliatyvumas ir subjektyvumas apsunkina tiek nusikalstamo veikos, pažeidžiančios šiuos gėrius, įtvirtinimą baudžiamajame įstatyme, tiek baudžiamosios atsakomybės už tokios veikos padarymą taikymą. Kadangi nėra bendro sutarimo dėl asmens orumo ir garbės sąvokų, todėl nesant aiškaus šių vertybių turinio, jų pažeidimas taip pat nėra aiškus ar netgi negali būti tinkamai ir teisėtai nustatytas (Dambrauskienė, 2015, p. 50). Šmeižto objekto specifiškumas pasireiškia ne tik tai tuo, kaip nukentėjusysis subjektyviai suvokia pažeistą orumą ir socialiai sumenkintos garbės jausmą. Šmeižto nusikaltimo objekto abstraktumas yra tam tikras apsunkinimas, bandant objektyviai nustatyti, baudžiamosios teisės taikymo ribas. Apibendrinant teisės mokslininkų išsakytas mintis, galima teigti, jog teisė į garbę bei

orumą yra įgimta, pamatinė ir konstitucinė teisė, kuri demokratinėje valstybėje turi būti ginama bei užtikrinta kiekvienam žmogui. Orumas tai yra savitas, asmeninis ir subjektyvus žmogaus savo vertės suvokimas, tuo tarpu garbė yra visuomenės reakcija į tam tikro žmogaus objektyvų statusą socialinėje erdvėje. Galima suprasti, jog garbę ir orumą suvokia subjektyviai, tiek nukentėjusysis asmuo, tiek žmogus, kuris atlieka šmeižto nusikaltimą, tiek teisės taikytojai.

Aptarus šmeižimo objekto aiškinimą teisės doktrinoje, toliau reikia išsiaiškinti šios veikos objektyviosios pusės specifiką. BK komentare, analizuojant šmeižto objektyviąją pusę, yra teigiama, kad šmeižimas yra aktyvūs veiksmai, paskleidžiant apie kitą žmogų melagingą informaciją, galinčią padaryti žalos jo garbei ir orumui. Paskleidimas yra tikrovės neatitinkančios informacijos pranešimas kuriuo nors būdu bent vienam asmeniui, išskyrus nukentėjusįjį. Šis nusikaltimas laikomas baigtu paskleidus atitinkamą informaciją, kai su tokia informacija supažindinamas bent vienas asmuo, vadinasi šios veikos sudėtis yra formali, nereikalaujanti atsirandančių padarinių (Abramavičius et al, 2009, p. 195). Šioje vietoje reikia pažymėti, jog BK komentare, aiškinantis šmeižimo objektyviąją pusę, yra analizuojama senoji šios veikos norma. Todėl galima teigti, jog šis objektyviosios pusės išaiškinimas nebeatitinka BK 154 straipsnyje numatytų šmeižimo požymių ir turi būti keičiamas.

Iš LR BK 154 straipsnyje sureguliuotos šmeižto normos dispozicijos, matyti, kaip šis nusikaltimas yra objektyviai atliekamas. Objektyvioji šmeižimo pusė, pagal šiuo metu galiojančią normos konstrukciją, pasireiškia per du alternatyvius aktyvius veiksmus: 1) tikrovės neatitinkančios informacijos, galinčios paniekinti ar pažeminti asmenį, skleidimą per visuomenės informavimo priemonę; 2) šmeižimą, neva asmuo atliko tyčinį nusikaltimą (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Analizuojant šmeižimo objektyviąją pusę, šias alternatyvias veikas reikia išskirti ir aiškinti atskirai, kadangi jos yra atliekamos skirtingais aktyviais veiksmais. Pirmiausia, analizuojant melagingos informacijos skleidimą per visuomenės informavimo priemonę, reikia išsiaiškinti visuomenės informavimo priemonės esmę. Visuomenės informavimo priemonės sąvoka yra išaiškinta VII 2 straipsnio 81 punkte, numatant: „Visuomenės informavimo priemonė yra laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitas leidinys, knyga, televizijos programa, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė ir kita priemonė, kuria viešai skleidžiama informacija.“ (Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 1996). Galima suprasti, jog visuomenės informavimo priemonės pagrindinė paskirtis yra didesnio žmonių rato pasiekimas. Vadinasi, šmeižimas, kuris yra atliekamas šia alternatyvia veika, yra užbaigiamas

paskleidus tikrovės neatitinkančią informaciją per visuomenės informavimo priemonę, kurios pagalba su melaginga informacija susipažintų bent vienas trečiasis asmuo. Svarbu paminėti, kad teismų praktikoje dažniausia problematika pasireiškia ties tikrovės neatitinkančios informacijos atirbojimu nuo nuomonės, todėl daugiau apie tai bus kalbama trečiojoje darbo dalyje.

Antroji alternatyvioji šmeižimo veika yra atliekama apšmeižiant asmenį dėl neva padaryto tyčinio nusikaltimo. Privalomasis šio alternatyvaus veiksmo požymis yra melagingas kaltinimas dėl atlikto specifiškai tyčinio nusikaltimo. Tyčinio nusikaltimo sampratą galima išsiaiškinti perskaičius LR BK 11 ir 15 straipsnius. Iš šių normų galima suprasti, jog nusikaltimas yra tyčinis, jeigu jis padarytas tiesiogine ar netiesiogine tyčia, o tyčiniai nusikaltimai yra skirstomi į nesunkius, apysunkius, sunkius ir labai sunkius. Tyčinis nusikaltimas yra atliekamas tada, kai asmuo, darydamas šią veiką suvokė pavojingą jos pobūdį, norėjo taip veikti, numatė, kad dėl šių veiksmų ar neveikimo gali atsirasti LR BK numatyti padariniai ir jų norėjo (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas). Vadinsi, siekiant inkriminuoti šmeižimą pagal antrąją alternatyvią veiką, būtina nustatyti melagingo kaltinimo, dėl neva atlikto tyčinio nusikaltimo, faktą, o su šiuo kaltinimu turi būti susipažinęs bent vienas trečiasis asmuo. Aptarus abi alternatyvias šmeižimo veikas, galima teigti, kad dabartinė šmeižto sudėtis yra formali. Šios veikos inkriminavimui nėra reikalingi vėliau atsiradę padariniai, svarbus yra netikros informacijos paskleidimo faktas: 1) per visuomeninės informacijos priemones, jei yra skleidžiama tikrovės neatitinkanti informacija; 2) melagingai kaltinama dėl specifiškai tyčinio nusikaltimo.

Apibendrinant šmeižto nusikaltimo objektyviąją pusę, galima teigti, jog šios veikos teisingam inkriminavimui yra svarbu nustatyti kelis esminius požymius. Pirmiausia turi būti nustatoma, kad yra platinama melaginga, tikrovės neatitinkanti ir konstatuojamąjį pobūdį turinti informacija. Šis platinimas turi būti atliekamas būtent tik per visuomenines informavimo priemones, kurias pasitelkiant yra pasiekiamas didesnis žmonių ratas, galintis susipažinti su skleidžiama tikrovės neatitinkančia informacija. Todėl, kaip antras požymis, turi būti nustatomas visuomeninių informacijos priemonių pasinaudojimas, platinant tikrovės neatitinkančią informaciją. Kaip alternatyvi veika, gali būti atliekamas šmeižimas, dėl neva asmens atlikto tyčinio nusikaltimo. Šiuo atveju tokios informacijos skleidimas nebūtinai objektyviai turi būti atliekamas per visuomenines informavimo priemones, tačiau turi būti nustatoma, kad nukentėjęs buvo nepagrįstai kaltinamas dėl atlikto tyčinio nusikaltimo. Kadangi šio nusikaltimo sudėtis yra formali, todėl baudžiamajai atsakomybei atsirasti nėra būtini atsirandantys padariniai, t. y. nukentėjusiojo asmens pažeista garbė bei orumas. Visgi svarbu paminėti, kad šmeižto nusikalstamos veikos objektas – garbė ir

orumas, dėl subjektyvaus vertinimo ir abstrakčios prigimties, gali būti klaidingai suvokiamas, taip susidarant galimybei baudžiamąją teisę pritaikyti neproporcingai ir netinkamai.

2.2.2. Šmeižto subjektyvieji požymiai

Analizuojant šmeižto sudėties požymius, toliau reikia išsiaiškinti šio nusikaltimo subjektyviąją pusę ir subjektą. BK komentare teigiama, jog šmeižimas padaromas tik tiesiogine tyčia, kai kaltininkas suvokia, kad skleidžia tikrovės neatitinkančią informaciją apie kitą asmenį, supranta, kad ji žemina žmogaus garbę ir to nori (Abramavičius et al, 2009, p. 196). LAT yra nurodęs, jog šmeižimas yra tyčinis nusikaltimas, todėl teismas privalo nustatyti ne tik tai, kad buvo paskleista tikrovės neatitinkanti informacija, kuri žemina kito asmens garbę ir orumą, bet ir tai, kad kaltininkas suvokė tokias šios informacijos savybes (neatitiktį tikrovei ir žeminantį pobūdį) ir norėjo taip veikti, siekė paskleisti būtent tokią informaciją (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vertinant šį LAT išaiškinimą, manytina, jog kaltininkas, kuris atlieka šmeižto nusikalstamą veiką, turi ne tik suvokti, kad skleidžia tikrovės neatitinkančią informaciją, tačiau ir siekia vėliau atsirandančių padarinių – pažeisti šmeižiamojo asmens garbę bei orumą. Tuo tarpu, jeigu asmuo sąžiningai klysta dėl skleidžiamos informacijos teisingumo, yra įsitikinęs, kad ji teisinga (pavyzdžiui sužinojo tai iš suklastotų dokumentų, kuriuos palaikė tikrais, iš asmens, kuriuo manė galįs pasitikėti ir pan.), tai ši aplinkybė šalina atsakomybę. Tačiau jeigu asmuo tik vylėsi, kad jo skleidžiama informacija yra teisinga, nebuvo tuo įsitikinęs, šį aplinkybę atsakomybės nešalina (Abramavičius et al, 2009, p. 195).

LAT praktikoje sąžiningas asmens elgesys nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį. Objektyviaja prasme sąžiningumas reiškia, kad asmuo veikia protingai ir teisingai adekvačiai vertindamas situaciją. Subjektyvioju požiūriu sąžiningumą nusako asmens psichinė būklė konkrečioje situacijoje ir jis nustatomas vertinant, ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į asmens amžių, išsilavinimą, gyvenimišką patirtį, sveikatą ir t. t. Asmuo bus sąžiningas, jei jo veiksmai atitiks abu nurodytus kriterijus. Papildant šį išaiškinimą pažymėtina, jog nustačius subjektyvųjį asmens sąžiningo elgesio motyvą nėra pagrindo pripažinti asmenį veikus tyčia, siekiant pripažinti apšmeižus asmenį, nes asmuo dėl tam tikrų aplinkybių, kurias laiko tikromis, gali klysti ar būti suklaidintas. Todėl esmingai gali skirtis kaltinamojo ir nukentėjusiojo vertinimas tų pačių objektyvių aplinkybių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje

byloje). Tuo tarpu sąžiningas asmens kreipimasis į valstybės institucijos dėl pažeistų teisių ar interesų gynimo bei pranešimas apie padarytas ar daromas teisės pažeidimus nėra asmens garbę ir orumą žeminančių žinių paskleidimas. Toks veiksmas nelaikytinas tikrovės neatitinkančios informacijos, galinčios paniekinti ar pažeminti kitą asmenį arba pakirsti pasitikėjimą juo, paskleidimu ir BK 154 straipsnio taikymo prasme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Vienoje byloje susiklosčiusioje situacijoje, LAT yra pažymėjęs, kad: „<...> nustatytos faktinės aplinkybės patvirtina, kad V. M. veiksmai neatitinka „sąžiningo klydimo“ situacijos. Kaip jau minėta, teisėjų kolegijos vertinimu, nurodytos apeliacinės instancijos teismo išvados dėl tiesioginės tyčios nebuvimo veikoje yra taip pat neteisingos ir nepagrįstos. Tyčios turinį sudaro požymio paskleisti tikrovės neatitinkančią informaciją suvokimas ir norėjimas paskleisti tokią informaciją“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Galima suprasti, kad vertinant subjekto, kuris atlieka šmeižto veiką, tyčios kryptingumą, turi būti atsižvelgta į kaltininko sąmoningumą ir siekį skleisti melagingą informaciją, galinčią pakenkti nukentėjusiojo asmens garbei ir orumui. Kiekvienu atveju, siekiant nustatyti ar buvo atliekamas šmeižimas, turi būti nustatyta tiesioginė tyčia, t. y. kaltininkas turi ne tik suvokti, jog atlieka nusikalstamą veiką, bet ir siekti vėliau atsirandančių padarinių, šiuo atveju, nukentėjusiojo asmens garbės bei orumo pažeidimo. Iš šių LAT išaiškinimų matyti, jog vertinant subjektyviąją pusę šmeižto nusikaltime, turi būti atskiriama, kada asmuo sąmoningai platina tikrovės neatitinkančią informaciją, galinčią pažeminti kitą žmogų, ir kada yra sąžiningai pranešama apie tam tikras veikas. Demokratinėje visuomenėje turi būti suteikiama galimybė asmenims pranešti valstybinėms institucijoms apie atliktas, jų manymu, nusikalstamas ar kitas teisei prieštaraujančias veikas, be baimės būti persekiojamiems už šmeižtą.

Tuo tarpu subjektas, kuris atlieka šį nusikaltimą turi būti pakaltinamas, sulaukęs 16 metų amžiaus fizinis asmuo. BK komentare yra pabrėžiamas svarbus šmeižto subjekto aspektas - neatitinkančios tiesos informacijos autoriumi gali būti tiek jos platintojas, tiek kitas asmuo (Abramavičius et al, 2009, p. 196). Vadinasi, šmeižimo subjektu gali būti ir tas asmuo, kuris tikrovės neatitinkančios informacijos pats nesugalvojo, tačiau ją sužinojo iš kito šaltinio ir suvokdamas, kad ši informacija gali būti pažeidžianti garbę bei orumą, toliau ją skleidė tretiesiems asmenims. Taip pat reikia pabrėžti, jog kadangi šmeižimas gali būti atliekamas tik tiesiogine tyčia, šiuo atveju subjektas turi suvokti, jog skleidamas melagingą informaciją per visuomenines informavimo priemones pasieks didesnę žmonių kiekį, taip didesne apimtimi pažeidžiant nukentėjusiojo asmens garbę bei orumą.

Apibendrinant šmeižto nusikaltimo subjektyviąją pusę, reikia pabrėžti, jog visais atvejais, norint inkriminuoti šią nusikalstamą veiką, turi būti nustatyta, jog kaltinamasis asmuo veikė tiesiogine tyčia. Privaloma išsiaiškinti, kad asmuo sąmoningai skleidė per visuomenines informavimo priemones melagingą informaciją arba šmeižė asmenį neva padarius tyčinį nusikaltimą, siekė taip veikti bei norėjo vėliau atsirasiančių padarinių – nukentėjusiojo asmens garbės ir orumo pažeidimo. Taigi, išsiaiškinus visus šmeižimo veikos sudėties požymius, galima prieiti prie išvados, jog nors yra priimtas naujas šio nusikaltimo pakeitimo įstatymas, modifikuojantis normos dispoziciją, tačiau esama šio nusikaltimo sudėties analizė, tiek BK komentare, tiek LAT išaiškinimuose, suteikia galimybę išsamiai suvokti šmeižto požymių esmę. Matyti, jog dabartinio šmeižto straipsnio dispozicijoje yra perkelta buvusi kvalifikuota šmeižto sudėtis, taip kriminalizuojant tik pačius pavojingiausius šmeižto atvejus, o buvusios pagrindinės sudėties šmeižto veiką dekriminalizuojant. Tokiu būdu yra siekiama, jog baudžiamoji teisė būtų taikoma kaip kraštutinė priemonė, pirmumą teikiant kitoms teisinėms priemonėms, kurios galėtų apginti žmogaus garbę ir orumą.

2.3. Šmeižto kriminalizavimas ir *ultima ratio* principas

Pradedant aiškintis šmeižimo kriminalizavimą ir baudžiamosios teisės taikymo proporcingumą, svarbu paminėti, jog asmuo, kuris buvo apšmeižtas, gali apsiginti savo garbę bei orumą ne tik baudžiamosios teisės pagalba, rašant skundą dėl atlikto nusikaltimo. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.24 straipsnyje yra numatyta, jog asmuo turi teisę reikalauti teismo tvarka paneigti paskleistus duomenis, žeminančius jo garbę ir orumą ir neatitinkančius tikrovės (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Civilinio kodekso komentare, aiškinant CK 2.24 straipsnį, numatyta, kad asmens garbė ir orumas ginami teismo tvarka taikant įvairius gynimo būdus: 1) asmuo gali reikalauti, kad teismas įpareigotų atsakovą paneigti paskleistus duomenis; 2) asmuo gali reikalauti atlyginti paskleidus tikrovės neatitinkančius duomenis, žeminančius garbę ir orumą, padarytą turtinę ir neturtinę žalą (Mikelėnas et al, 2002, p. 68). A. Gutauskas leidinyje „Lietuvos baudžiamoji teisė Specialioji dalis“, nagrinėdamas baudžiamosios ir civilinės atsakomybės atskyrimą, pabrėžia, jog ne bet koks netikslios, kito asmens garbę ir orumą galbūt žeminančios informacijos paskelbimo atvejis turi būti pripažįstamas tiek pavojingu, kad tokią informaciją paskleidusiam asmeniui turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Ne kiekvienas priešingas teisei elgesys yra vertinamas kaip nusikalstama veika (Gruodytė et al, 2021, p. 213). Vadinasi, jei yra galimybė naudotis kitomis teisinėmis

priemonės, pavyzdžiui civiline teise, ginti pažeistą garbę bei orumą, asmuo turi būti skatinamas jomis naudotis, o baudžiamąją teisę palikti tik kaip kraštutinę priemonę ypač pavojingiems šmeižto atvejams. Tokią pačią poziciją laikosi ir LAT, nustatydamas, kad ne bet koks netikslios, kito asmens garbę ir orumą galbūt žeminančios informacijos paskelbimo atvejis turi būti pripažįstamas tiek pavojingu, kad tokią informaciją paskleidusiam asmeniui turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Asmuo, manantis, jog buvo paskleisti jo garbę ir orumą žeminantys duomenys, savo teises gali ginti remdamasis CK 2.24 straipsnyje numatytais būdais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Siekiant nustatyti ar tam tikra veika turi būti sureglamentuota Baudžiamajame kodekse, reikia atsižvelgti į specifinius kriminalizacijos kriterijus. G. Švedas straipsnyje „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“ išskiria, jog pagrindiniai kriterijai, kuriuos būtina įvertinti priimant tam tikros veikos kriminalizavimo sprendimą, yra to nusikaltimo pavojingumas, paplitimas, *ultima ratio* principas bei baudžiamosios teisės veikimo sritis ir ribos (Švedas, 2012, p. 23). Tik atsižvelgus į visų šių kriterijų visumą, galima teigti, kad veika privalo būti kriminalizuojama arba laikyti, jog jau esamas nusikaltimas yra tinkamai sureguliuotas baudžiamajame įstatyme. Šiuo atveju matyti, jog šmeižto nusikaltimas atitinka G. Švedo numatytus kriminalizacijos kriterijus, kadangi turi savitą pavojingumą, paplitimą, yra nustatytas *ultima ratio* principas ir aiškios baudžiamosios teisės veikimo ribos. Asmenys atlikdami šią veiką objektyviai kėsinaisi į kito žmogaus garbę ir orumą, tai daro tyčia, suvokdami atsirandančius padarinius. Taip pat Konstitucijos 21 ir 22 straipsniuose numatyta, jog įstatymas saugo, jog nebūtų kėsinamasi į asmens garbę ir orumą (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Galima teigti, jog valstybė turi tiesioginę pareigą apginti žmogaus garbę ir orumą nuo asmenų, kurie kėsinaisi pažeisti šiuos teisinius gėrius. Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, kad: „Konstitucija numato galimybę informacijos laisvę riboti, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai, t. y. jeigu informacijos laisvės ribojimais siekiama apsaugoti, apginti Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nurodytas vertybes.“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas). Panaši pozicija buvo išreikšta ir pagrindinėje komiteto išvadoje Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso XXII skyriaus pavadinimo, 154 straipsnio pakeitimo ir 155, 232 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto (XIIP-1420), kurioje buvo numatyta, jog atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarime išsakytą poziciją, jog „<...> galima prieiti prie išvados, kad Konstitucija tiesiogiai įpareigoja įstatymų leidėją

baudžiamuosiuose įstatymuose kriminalizuoti nusikalstamą veiką – šmeižimą (Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso...). Vadinasi, valstybė Konstitucijoje įtvirtindama teisę į orumą bei garbę, tuo pačiu nustato, jog konstituciniai gėriai yra ginama visomis teisinėmis priemonėmis, įskaitant ir baudžiamąją teisę.

Visgi reikia paminėti, jog skirtumas tarp šmeižto kaip civilinio delikto ir šmeižto nusikaltimo yra labai svarbus iš saviraiškos laisvės aspekto, dėl neigiamo poveikio (angl. chilling effect), kurį sukelia įstatymai, kriminalizuojantys šmeižimą. Nors per didelis arba nenuspėjamas žalos dydis civilinėse bylose taip pat gali turėti įtaką žodžio laisvei, tačiau baudžiamųjų sankcijų (baudų arba laisvės atėmimo) paskyrimas arba baudžiamojo proceso grėsmė gali turėti dar didesnę neigiamą poveikį (McGonagle et al, 2016, p. 17). EŽTT savo praktikoje yra pabrėžęs, jog šmeižto bylose, kuriose nėra nustatomo neapykantos ar agresijos kurstymo, baudžiamosios sankcijos, ypač laisvės atėmimas, sukelia neproporcingai neigiamą įtaką saviraiškos laisvei (Cumpănă and Mazăre v. Romania, No. 33348/96). Visais atvejais, ginant asmens garbę bei orumą, taip pat turi būti atsižvelgta į teisę į saviraišką, nuomonę ir laisvą žodį. Šios konstitucinės teisės, taip pat kaip ir teisė į orumą bei garbę, yra demokratinės visuomenės pamatas, todėl tarp šių teisinių gėrių turi būti išlaikytas balansas – siekiant apsaugoti vieną, negali būti pažeidžiamas kitas.

Papildomai reikia paminėti, jog be baudžiamosios ir civilinės teisės, garbės bei orumo pažeidimo atvejais, gali būti taikoma ir administracinė atsakomybė. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse (toliau – ANK) yra numatytos veikos, kuriomis yra pažeidžiama specifinių subjektų garbė ir orumas. ANK 507 straipsnyje yra nurodoma, kad: „Valstybės politiko, valstybės pareigūno, valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens garbės ir orumo pažeminimas, reiškiamas raštu, žodžiu, gestais, įžeidžiančiu, įžūliu, provokuojančiu ar kitokiu elgesiu, užtraukia baudą nuo penkiasdešimt iki trijų šimtų eurų.“. Tuo tarpu ANK 508 straipsnyje yra numatyta, jog: „Statutinio valstybės tarnautojo, kario ar žvalgybos pareigūno garbės ir orumo pažeminimas, reiškiamas žodžiais, gestais, įžeidžiančiu, įžūliu, provokuojančiu elgesiu ar kitokiu elgesiu, užtraukia baudą nuo devyniasdešimt iki vieno šimto keturiasdešimt eurų.“ (Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, 2015). Iš šių ANK straipsnių galima suprasti, jog administracinė atsakomybė už šiuos nusižengimus kyla tik tuo atveju kai yra pažeminama, specifinį valstybinį statusą turinčių, asmenų garbė ir orumas. Šie asmenys atlieka viešojo pobūdžio veiklą (politikai) arba dirba valstybės tarnyboje (kariai).

LAT, analizuodamas nusikaltimų atirbojimą nuo administracinių nusižengimų, yra pabrėžęs, jog: „Nusikaltimai atirbojami nuo baudžiamųjų nusižengimų ir nuo

administracinių teisės pažeidimų pagal vieną iš nusikaltimo požymių – veikos pavojingumą (BK 11 straipsnio 1 dalis). Pavojingumas yra objektyvi nusikaltimo savybė, kurią apibūdina pavojingumo pobūdis ir pavojingumo laipsnis. Nusikaltimo pavojingumo pobūdį lemia baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, žalingi padariniai ir kaltės forma, o pavojingumo laipsnį – kėsinosi dalyko vertingumas, nusikaltimo padarymo būdas, vieta ir laikas, panaudoti įrankiai ar priemonės, padarytos žalos dydis, nusikaltimo tikslai bei motyvai.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Galima suprasti, kad administraciniai nusižengimai, numatyti LR ANK 507 ir 508 straipsniuose, turi mažesnį pavojingumą bei pasireiškia kitokiais objektyviais požymiais, nei šmeižto nusikaltimas. Atskiriant šmeižto nusikaltimą nuo minėtų administracinių nusižengimų, būtina vertinti kokio subjekto garbė ir orumas buvo pažemintas, koku mastu bei kaip ši veika pasireiškia objektyviai.

Apžvelgus kitų teisinių priemonių pasitelkimą garbės ir orumo pažeidimo atvejais, neišvengiamai reikia aptarti *ultima ratio* principo reikšmę ir taikymą šio nusikaltimo kontekste. A. Dambrauskienė straipsnyje „*Ultima ratio* principo samprata“ teigia, kad *ultima ratio* principas reiškia tai, jog baudžiamoji atsakomybė, labiausiai suvaržanti žmogaus teises ir laisves priemonė, tiek kuriant baudžiamąjį įstatymą, tiek jį taikant, turi būti pasitelkiama tik išimtinu atveju, kai kitos tiek teisinio, tiek neteisinio pobūdžio priemonės yra nepakankamos (Dambrauskienė, 2015, p. 129). Tuo tarpu O. Fedosiuk straipsnyje „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė“ pažymi, jog baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės idėjos teisinė reikšmė ir privalomumas išplaukia iš konstitucinių proporcingumo ir protingumo principų, taip pat iš baudžiamosios teisės funkcijos selektyviai ir subsidiariai ginti visuomenę nuo socialiai pavojingų nusikalstomų veikų (Fedosiuk, 2012, p. 734). Taip pat Konstitucinis Teismas yra nustatęs, jog siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet yra tikslinga šią veiką pripažinti nusikaltimu ir taikyti kriminalinę bausmę. Todėl kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas). Šmeižtą galima būtų laikyti pakankamo pavojingumo veika, kuria yra kėsinamasi į specifinius teisinius gėrius. Tačiau žiūrint iš kitos pusės, asmuo taip pat gali savo garbę ir orumą ginti civilinio proceso pagalba, išvengiant baudžiamosios teisės pasitelkimo. Tokiu atveju žmogus objektyviai galėtų apginti savo garbę ir orumą visuomenės akivaizdoje, pavyzdžiui, priverčiant tam tikrą melagingą turinį ištrinti internetiniame puslapyje ar prisiteisti materialią žalą iš šmeižtą atlikusio asmens. Formaliai

žiūrint, civilinio proceso metu inicijuotas garbės ir orumo apginimas, turėtų būti pakankama priemonė, norint apginti pažeistas žmogaus teises. Visa problematika, taikant *ultima ratio* principą, šmeižto bylose atsiranda vertinant atliktos veikos pavojingumo mastą. Galima suprasti, jog šmeižto veikos kvalifikavimas, dėl šio nusikaltimo objekto specifikos, t. y. garbės ir orumo abstraktumo, reliatyvumo ir subjektyvaus vertinimo, turi galimybę pakirsti *ultima ratio* taikymo esmę. Kiekvienu atveju, analizuojant atliktą šmeižto veiką, reikia nuodugniai vertinti visus duomenis, proporcingai palyginti veikos pavojingumą su baudžiamosios teisės taikymo reikalingumu.

LAT, analizuodamas baudžiamosios atsakomybės už šmeižimą proporcingumą, yra pažymėjęs, jog tikrovės neatitinkančios informacijos apie asmenį paskleidimas tam tikrais atvejais gali peržengti civilinės atsakomybės ribas. Bylą nagrinėjantis teismas turi vertinti, ar kaltininko veiksmai yra tokie pavojingi, kad už juos kiltų baudžiamoji atsakomybė. Galimybė asmeniui ginti savo pažeistas teises civilinio proceso tvarka negali būti vertinama kaip savaiminis pagrindas netaikyti kaltininkui baudžiamosios atsakomybės. Civilinio proceso metu ginčo šalys daugeliu atvejų yra lygios. Teismas, priimdamas sprendimą civilinėje byloje, išsprendžia tarp šalių kilusį ginčą, tuo tarpu baudžiamojo proceso metu, kai asmuo nuteisiamas už nusikalstamos veikos padarymą, be kita ko, įgyvendinama ir bendrosios prevencijos funkcija, t. y. visuomenei yra parodoma, kad tokio pobūdžio veiksmai yra netoleruojami ir draudžiami (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pavyzdžiui, vienoje bylose, LAT nustatė, kad: „Nagrinėjamoje bylose paskleidžiant apie nukentėjusiuosius tikrovės neatitinkančią informaciją, buvo siekiama parodyti juos kaip iškrypėlius, nusikaltėlius, piktnaudžiaujančius alkoholiu bei dangstančius nusikalstamas veikas prieš vaikus darančius asmenis ir pan. Toks nukentėjusiųjų šmeižimas, jo mastas, teisėjų kolegijos vertinimu, akivaizdžiai peržengė civilinės atsakomybės ribas, todėl teigti, kad šioje bylose buvo pažeistas *ultima ratio* principas, nėra teisinio pagrindo.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Galima suprasti, jog LAT siekia pabrėžti tai, kad valstybė turi atsakomybę, specifiniais šmeižto atvejais, taikyti baudžiamąją teisę tam, jog būtų visokeriopai apgintas nukentėjusysis asmuo bei būtų pritaikyti baudžiamosios teisės prevencinė funkcija.

Apibendrinant asmens garbės ir orumo pažeidimo kriminalizavimą bei *ultima ratio* principo įgyvendinimą šmeižto nusikaltimo kontekste, galima prieiti prie dviejų išvadų. Pirma, situacijoje kai atlikta šmeižto veika objektyviai pasiekiam tam tikrą pavojingumo laipsnį, civilinė teisė nebegali užtektinai apginti žmogaus teises. Šiuo atveju turi būti pasitelkiama baudžiamoji teisė ir kvalifikuojamas BK 154 straipsnis, jei atlikta veika

atitinka visus nusikaltimo sudėties elementus. Antra, galima manyti, jog dėl šmeižto nusikaltimo objekto abstraktumo ir subjektyvaus vertinimo, baudžiamoji teisė kaip *ultima ratio* priemonė gali būti taikoma neproporcingai atliktos veikos apimčiai ir pavojingumui. Baudžiamąjį įstatymą taikymas šmeižto byloje, ne kaip kraštutinės priemonės, sąlygotų saviraiškos laisvės pažeidimus. Todėl kiekvienu konkrečiu atveju, turi būti skatinama ir sudaroma galimybė asmeniui pirmiausia savo pažeistas teises gintis kitomis priemonėmis, baudžiamąją teisę paliekant tik išskirtiniams ir atitinkamai didesnę pavojingumą turintiems atvejams.

3. SANTYKIS TARP SAVIRAIŠKOS LAISVĖS IR ŠMEIŽTO NUSIKALTIMO

Konstitucijos 28 straipsnyje yra nurodoma, jog įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad laisvė turėti įsitikinimus apskritai negali būti ribojama, o laisvę reikšti įsitikinimus galima riboti tik įstatymo nustatyta tvarka ir tik tada, kai yra būtina apsaugoti Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtintas teises vertybes. Bet koks pagrindinių teisių ir laisvių ribojimas sietinas su konkuruojančių vertybių racionalių santykiu, garantuojančiu, kad apribojimais nebus pažeista atitinkamos žmogaus teisės esmė (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas). Vertinant teisių ir laisvių apribojimą, svarbu atsižvelgti į tai kokio rezultato norima ir yra siekiama su šiais ribojimais. Teisingai kriminalizuojant šmeižimo veiką, t. y. taikant baudžiamąją teisę tik kaip visiškai *ultima ratio* priemonę, yra pasiekiami keli konstitucinių vertybių apsaugos rezultatai: 1) užtikrinama, jog bus apginta nukentėjusiojo asmens garbė bei orumas; 2) asmuo, atlikęs nusikaltimą, bus teisingai ir proporcingai nubaustas; 3) pasitelkiama baudžiamosios teisės prevencinė funkcija.

Iš kitos pusės žiūrint į šiuos saviraiškos laisvės ribojimus, taikant baudžiamąją teisę šmeižto atvejais, kartu atsižvelgiant ir į Europos Tarybos išreikštą poziciją dėl šmeižto dekriminalizavimo (Europos Tarybos parlamentinės asamblėjos rezoliucija Nr. 1577), galima būtų manyti, jog Lietuvos Respublikoje taip pat reikėtų judėti nuo perteklinio kriminalizavimo ir šmeižto veiką dekriminalizuoti, kaip buvo padaryta su įžeidimo nusikalstama veika, numatyta LR BK 155 straipsnyje. Įžeidimo nusikaltimas buvo dekriminalizuotas ir išbrauktas iš BK XXII skyriaus priėmus BK pakeitimo įstatymą Nr.

XII-1888 (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155...). Tačiau kaip yra pažymėjęs A. Šindeikis, jog norint visiškai dekriminalizuoti žodžio laisvę, t. y. iš BK išbraukiant ir BK 154 straipsnį, tektų keisti Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalies normą, kuri tiesiogiai numato nusikalstamų veikų ribojimą, įskaitant ir šmeižimą (Šindeikis, 2013). Todėl manytina, kad Lietuvos Respublikoje šmeižto nusikaltimo dekriminalizacijos procesas, toks koks buvo atliekamas su įžeidimo nusikaltimu, nebus vykdomas. Konstitucijos 24 straipsnyje įtvirtinant šmeižimą kaip vieną iš nusikalstamų veikų, kurios atveju gali būti apribojama saviraiškos laisvė, o įžeidimo nepateikiant, yra tiesiogiai nurodoma, jog šmeižtas yra pavojingesnis asmens garbei bei orumui.

Santykis, tarp šmeižto nusikalstamos veikos ir saviraiškos laisvės demokratinėje valstybėje turi būti vertinamas turint omeny tai, jog šiame santykyje susiduria dvi konstitucinės vertybės: teisė į garbę bei orumą (Konstitucijos 21 straipsnis) ir įsitikinimų laisvė (Konstitucijos 25 straipsnis). EŽTT aiškinamas saviraiškos laisvės ribojimą, yra pabrėžęs, kad kadangi Konvencijos 10 straipsnyje numatyta saviraiškos laisvė apima ir reiškiamus įsitikinimus, kurie gali būti įžeidžiantys, šokiruojantys ir trikdantys, todėl išimty iš šios laisvės turi būti aiškinamos griežtai, o kiekvieno apribojimo būtinumas turi būti įtikinamai nustatomas. EŽTT, atskirdamas vertinamojo pobūdžio nuomones nuo faktinės informacijos konstatavimą, yra pabrėžęs, jog faktų egzistavimą galima įrodyti, o nuomonės vertinamumo kriterijus nėra įrodytinas. Kai išreiškiamas teiginys prilygsta nuomonei, saviraiškos laisvės ribojimo proporcingumas gali priklausyti nuo to, ar yra pakankamas faktinis pagrindas ginčijamam teiginiui, nes net ir vertinamojo pobūdžio įsitikinimai be jokio faktinio pagrindo jį pagrįsti gali būti perteklinis (Steel and Morris v UK, No. 68416/01, Feldek v Slovakia, No. 29032/95).

Vadinasi, tiek iš Konstitucinio Teismo, tiek ir iš EŽTT išaiškinimų matyti, jog nei viena asmens teisė ar laisvė negali prieštarauti kitai, kitaip tariant, žmogus pasinaudodamas nuomones laisve ir suvokdamas atliekamų veiksmų neigiamą poveikį, negali sąmoningai pakirsti kito asmens garbės ir orumo. Tuo pačiu negalima neproporcingai slopinti teisėtos nuomonės ar objektyvios kritikos, vardan asmeninio orumo ir garbės jausmo. Kiekvienu atveju turi būti išlaikomas proporcingumas tarp šių teisinių gėrių. O kaip pasireiškia šis proporcingumo principo taikymas tarp žmogaus teisių, aiškiausiai galima matyti iš teismų formuojamos praktikos. Todėl toliau darbe bus analizuojamas šmeižto nusikaltimo atskyrimas ir atribojimo kriterijai nuo asmens subjektyvios nuomonės LAT formuojamoje praktikoje

3.1. Šmeižto nusikaltimo ir nuomonės atskyrimas Lietuvos Respublikoje

Iš šmeižto nusikaltimo objektyviųjų požymių, galima matyti, jog viena iš alternatyvių veikų, kuria yra atliekamas šis nusikaltimas yra tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimas per visuomenės informavimo priemones. Būtent tik nustatant, jog yra skleidžiama tokia informacija, galima pradėti svarstyti šmeižimo veikos inkriminavimą. Tačiau pažiūrėjus į BK 154 straipsnyje, galima išvelgti, jog tikrovės neatitinkančios informacijos sąvoka nėra pateikta, taip pat šios sąvokos išaiškinimas nėra pateikiamas ir kituose baudžiamojo įstatymo straipsniuose. Vadinas, siekiant nuodugnai išsiaiškinti šmeižimo atskyrimą nuo nuomonės, reikia išanalizuoti teisės doktrinoje ir LAT formuojamoje praktikoje pateiktus išaiškinimus.

Apie nuomonės atribojimo problematiką šmeižto nusikaltimuose yra pažymėjusi A. Dambrauskienė, teigdama, jog teismuose yra skirtingai suprantama ir aiškinama tikrovės neatitinkanti informacija ir nuomonė, jos netinkamai atskiriamos, netinkamai nustatoma tokių vertybių, kaip saviraiškos laivė bei asmens garbė ir orumas, riba, taip pat nerandama ribos tarp faktų hiperbolizavimo ir šmeižimo, skirtingai vertinama pateiktos informacijos įtaka nukentėjusiojo garbei ir orumui bei skirtingai traktuojama kitų objektyviųjų duomenų svarba baudžiamajai atsakomybei nustatyti (Dambrauskienė, 2015, p. 51). Panašią poziciją išreiškia ir A. Šindeikis straipsnyje „Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismo praktika?“, priedamas išvados, jog dažnai informacijos sraute žinių ir nuomonių atskyrimas yra sunkiai įgyvendinamas, nes skleidžiamoje informacijoje yra tiek žinių, tiek subjektyvios nuomonės elementų. Siekiant išsiaiškinti ar buvo skleidžiama sąžininga nuomonė, pirma reikia nustatyti ar nuomonei išreikšti buvo pakankamas faktinis pagrindas, antra turi būti ištiriama ar reiškiamą nuomonė, kuri žeidžia asmens garbę bei orumą, buvo būtina visuomeninei diskusijai palaikyti, ar visgi ši nuomonė buvo sąmoningai skleidžiama, siekiant pakirsti asmens garbę ir orumą (Šindeikis, 2010, p. 151-152). Iš šių teisės doktrinoje pateiktų išaiškinimų, galima suprasti, jog teismuose yra netinkamai atskiriamas tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimas nuo teisėtai išreikštos asmeninės nuomonės. Manytina, jog skirtingai aiškinant objektyviuosius šmeižto požymius, yra sudaromos tokios situacijos, kai teisinis konfliktas, kuris galėtų būti sprendžiamas kitomis teisinėmis priemonėmis, pavyzdžiui civilinio proceso tvarka, yra nukreipiamas į baudžiamąjį procesą. Taip sudarant neigiamą poveikį ne tik saviraiškos laisvei, tačiau ir patiems proceso dalyviams. Teismai, šmeižto bylose, turi nuodugnai tirti ne tik užfiksuotus kaltinamojo asmens išsireiškimus, tačiau atitinkamai vertinti kaltinamojo santykį su nukentėjusiuoju asmeniu, šių asmenų visuomeninį statusą bei atkreipti dėmesį

ar išsakomi įsitikinimai ir kita informacija yra priimtini bei reikalingi visuomeninėje diskusijoje.

Tuo tarpu atsižvelgus į teismuose pateikiamus išaiškinimus, galima matyti, jog LAT yra suformulavęs nuoseklią praktiką kaip turi būti atskiriama nuomonė nuo melagingos informacijos. Asmuo, įgyvendindamas savo teises ir laisves, įskaitant ir laisvę reikšti savo įsitikinimus, nuomonę ir mintis, turi neperžengti jų įgyvendinimo ribų, antraip bus pažeistos kito asmens teisės ir laisvės, ginamos įstatymo. Vertinant nuomonės ir šmeižto veikos santykį, LAT pabrėžia, jog nuomonė yra subjektyvus faktų ir duomenų vertinimas, ji negali būti peržiūrima ir paneigiama, taip pat jai nėra taikomas tiesos kriterijus, visgi ji turi remtis tikrais faktais, o jos autorius turi užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ir duomenų. Nuomonė apie tam tikrą informaciją – tai tam tikrų faktų ir duomenų asmeninis vertinimas, todėl nuomonė nelaikoma žinia, jei pareikšta nuomone nėra paskleidžiama nauja informacija. Už nuomonės apie tam tikrus realius faktus ar įvykius paskleidimą baudžiamoji atsakomybė pagal BK 154 straipsnį nekyla (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 22 d., 2005 m. gruodžio 6 d., 2007 m. liepos 29 d., 2012 m. spalio 30 d. nutartys baudžiamosiose bylose). Galima matyti, jog šmeižto nusikaltimo ir nuomonės santykis, iš vienos pusės, pasireiškia gana paprastai – jei asmuo sąmoningai skleidžia tam tikrus subjektyvius vertinamojo pobūdžio teiginius, nepaskleisdamas naujų konstatuojamojo pobūdžio žinių, tokiu atveju šis veiksmas negali būti laikomas šmeižimu. Iš kitos pusės žiūrint, jei asmuo skleisdamas savo įsitikinimus, sąmoningai tyčia iškraipo žinomai faktinę informaciją ir ją pateikia kaip naują žinią, svarstyti ar toks veiksmas vis dar būtų laikomas teisėta nuomone.

Vienoje byloje LAT, aiškindamas nuomonės ribų peržengimą, yra pabrėžęs, jog: „<...> A. A. minėtame interneto tinklapyje išsakydama savo subjektyvią nuomonę, kuriai beje netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, ir ją argumentuodama tam tikru faktiniu pagrindu (pavėluotai išmokėtu, tačiau ne tiek kiek priklausė išmokėti jos sūnui darbo užmokesčiu), neperžengė Konstitucijos 25 ir Konvencijos 10 straipsniuose numatytos teisės reikšti savo nuomonę (įsitikinimus) ribų. Byloje nenustatyta aplinkybė, jog A. A., parašydama nurodytas frazes visuomenės informavimo priemonėje, suvokė paskleidžianti melagingą, prasimanytą, t. y. tikrovės neatitinkančią, informaciją.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 nutartis baudžiamosioje byloje). Galima suprasti, jog asmuo skelbdamas savo subjektyvius įsitikinimus, taip pat turi ir suvokti, jog skleidžia ne melagingą faktinę informaciją, o tik savo subjektyvius įsitikinimus. Jei asmuo žino, kad skleidžia tikrovės neatitinkančią informaciją ir siekia vėliau atsirandančių neigiamų padarinių, t. y.

nukentėjusiojo asmens garbės ir orumo pažeidimo, tačiau šią informaciją bando pateikti nuomonės forma, galima būtų teigti, kad tokia veika turėtų būti laikoma šmeižtu.

Kitoje šmeižimo byloje, LAT išaiškino, kad: „Byloje nustatyta, kad nuteistasis P. V. paskleidė apie nukentėjusįjį A. J. tikrovės neatitinkančią, jį žeminančią informaciją, t. y. viešoje vietoje, girdint policijos pareigūnui N. Š., urėdijos darbuotojui A. S. bei S. Š., nukentėjusiajam A. J. pasakė: „Viskas, vagies gabale, priėjai liepto galą, šiandien apsigogei su visais įrodymais“, „esi bemokslis, be specialybės, vogei ir vėl apsigogei“, ir, nukentėjusiajam bei policijos pareigūnui esant kartu, pasakė: „Ai, viskas aišku, jūs visi esate pažįstami“, taip apšmeižė A. J. <...> Šiuo atveju, įvertinusi paskleistos informacijos neatitiktį tikrovei ir žeminantį jos pobūdį, kolegija pritaria apeliacinės instancijos teismo išvadai, kad tokios P. V. paskleistos informacijos negalima laikyti jo išreikšta nuomone apie nukentėjusįjį A. J. Taigi, apeliacinės instancijos teismas, išsamiai įvertinęs visus bylos įrodymus, padarė pagrįstą išvadą apie tai, kad P. V. veikoje yra BK 154 straipsnio 1 dalyje nustatyto nusikaltimo – šmeižimo – sudėties požymiai, ir teisingai aiškino šią baudžiamojo įstatymo normą.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Esminis aspektas, kurį šioje byloje pabrėžė ir LAT, yra tai, kad šmeižto bylose turi būti nuodugnai ištiriami visi objektyvūs duomenys, kurie galėtų paliudyti kaltininko tyčios kryptingumą bei patvirtinti ar asmuo sąmoningai skleidė tikrovės neatitinkančią informaciją ir suvokė, jog nesako tik savo nuomonę. Tačiau nevienodas teismų vertinimas, kada yra išreiškiamas subjektyvi asmens nuomonė, o kada yra sąmoningai skleidžiama melaginga faktinė informacija, sudaro galimybę žmonėms būti pripažintais kaltais už faktiškai neatliktas nusikalstamas veikas, taip suvaržant saviraiškos laisvę.

Svarbu pabrėžti, jog kartais atsiranda situacijų kai teismuose yra nevienodai vertinama asmens išreiškiamas subjektyvi nuomonę. Pavyzdžiui, vienoje byloje pirmosios instancijos teismas priėmė išteisinamąjį nuosprendį asmeniui, kuris buvo kaltinamas dėl BK 154 str. 2 d. Apeliacinės instancijos teismas šį išteisinamąjį nuosprendį panaikino ir priėmė apkaltinamąjį nuosprendį. Šiuo atveju LAT pritarė pirmosios instancijos teismo sprendimui ir nustatė, jog: „<...> Teismas padarė bylos duomenimis pagrįstą išvadą, kad R. Z. televizijos laidoje išsakyti teiginiai vertintini ne kaip informacija (žinia), neatitinkanti tikrovės ir galinti paniekinti, pažeminti R. A., bei pakirsti pasitikėjimą juo, o kaip nuteistojo nuomonė. <...> Išnagrinėjęs bylą apeliacinės instancijos teismas padarė visiškai priešingas išvadas – televizijos laidoje buvo paskleista ne nuomonė, o tikrovės neatitinkanti informacija, kuri nėra patvirtinta jokiais objektyviais duomenimis, taigi, konstatavo, kad R. Z. padarė nusikaltimą, numatytą BK 154 straipsnio 2 dalyje. <...> Nagrinėjamoje byloje

tiek nuteistasis, tiek nukentėjusysis yra politikai, t. y. viešieji asmenys, kurių veiksmai ir priimami sprendimai neabejotinai turi didelę reikšmę visuomenei, taigi ir toleruotinos kritikos ribos dėl jų yra platesnės. <...> Dėl to baudžiamoji atsakomybė šiuo atveju nebuvo adekvati priemonė ginant asmens garbę ir orumą.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). LAT pabrėžia, jog politikai, kaip viešieji asmenys, susiję su valstybės veikla, turi galimybę išsakyti savo nuomonę ir kritikuoti kitus viešus asmenis, o šie išsireiškimai gali būti žeidžiantys ar sutrikdantys. Tuo pačiu politikai turi ir priimti didesnę kritikos apimtį, nei privatūs asmenys, dėl viešojo reikalo ir siekio informuoti visuomenę. Iš šios bylos duomenų galima matyti, jog pirmosios instancijos ir apeliacinės instancijos teismų nuomonės dėl atliktos veikos išsiskyrė, buvo skirtingai vertinami surinkti duomenys ir kaltinamojo asmens saviraiškos ribos. LAT pažymi, jog tokiu šiuo atveju baudžiamoji teisė buvo taikoma neadekvačiai ir ne kaip *ultima ratio* priemonė.

Tačiau kitoje byloje LAT, analizuodamas viešojo asmens kritikos ribas, yra nurodęs, kad: „<...> Nuteistojo teiginiai, kad nukentėjusieji J. L. ir M. D. dėl to, kad atliko ir atlieka prokuroro funkcijas baudžiamajame procese prieš teroro akto rengimu kaltinamą E. K. , yra „nusikaltėliai“ ir „Lietuvos išdavikai“, kad nukentėjusieji tokiais veiksmais padarė BK 118 straipsnyje numatytą veiką, o ikiteisminį tyrimą byloje dėl V. P. mirties fakto atlikęs ir procesinius sprendimus priėmęs prokuroras J. L. dėl to yra ir „juridinis V. P. nužudymo bendrininkas“, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo, nepažeidžiant BPK 20 straipsnio reikalavimų, paneigti - konstatuota, kad jie neatitinka tikrovės. Todėl teismai pagrįstai nurodė, kad L. P. apie nukentėjusiuosius J. L. ir M. D. paskleidė ne savo nuomonę, o tikrovės neatitinkančią konstatuojamojo pobūdžio informaciją (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje LAT pažymėjo, kad nors ir viešieji asmenys turi didesnes kritikos ribas, palyginus su privačiais asmenimis, tačiau net ir šiuo atveju negali būti peržengiamos saviraiškos laisvės ribos. Kai apie viešuosius asmenis, šiuo atveju prokurorus, yra sąmoningai skleidžiama faktais patikrinama, bet tikrovės neatitinkanti informacija, tokiu atveju ši veika teisingai pripažįstama kaip šmeižtas. Net ir kritikuojant viešus asmenis, turi būti laikomasi saviraiškos laisvės ribų, negali būti sąmoningai skleidžiama melaginga informacija, kuri akivaizdžiai nebėra objektyvi kritika.

Pavyzdžiui, vienoje byloje LAT, atribodamas nuomonę nuo konstatuojamojo pobūdžio informacijos, nustatė, kad: „2013 m. spalio 15 d. 11.18 val. iš UAB „T.“ direktoriaus D. K. elektroninio pašto išsiųstame laiške išdėstyti teiginiai nelaikytini šmeižimu BK 154 straipsnio 1 dalies prasme. D. K. išsiųsto laiško turinyje kalbama apie realius faktus

(buvusius įvykius, situacijas). Iš bylos medžiagos aišku, kad dėl šių įvykių (situacijų) vertinimo, dėl atskirų jų aplinkybių proceso šalys turi skirtingas nuomones. Tai reiškia, kad D. K. paskelbė neišgalvotą, ne žinomai melagingą informaciją, o buvusių įvykių subjektyvią interpretaciją ir taip išsakė neigiamą nuomonę apie V. Š. kaip darbuotoją <...> Akivaizdu, kad proceso šalys apie šiuos įvykius (situacijas), atskiras jų aplinkybes turi skirtingas nuomones, skirtingus paaiškinimus apie kilusių problemų priežastis, tačiau, net ir darant prielaidą, kad D. K. išdėstyta nuomonė minėtais klausimais yra klaidinga ar nėra visiškai pagrįsta, negali būti daroma išvada, kad D. K. veika turėtų būti vertinama kaip šmeižimas, už kurį turėtų būti taikoma BK 154 straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje LAT nurodo svarbų aspektą – kai yra paskelbiama neišgalvota ir ne melaginga informacija, o subjektyvi tam tikros faktinės situacijos interpretacija, nors ir ginčo šalims nesutinkant dėl šio vertinimo, tokia veika negali būti laikoma šmeižto nusikaltimu. Vertinamojo pobūdžio teiginiais, įskaitant ir asmeninę nuomonę, negali būti taikomas tiesos kriterijus, kitaip tariant, negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už teiginius, kuriuos objektyviai negalima patvirtinti arba paneigti.

Tuo tarpu kitoje byloje, LAT pažymi šmeižto objektyviosios pusės santykį su sąžiningu klydimu išreiškiant savą nuomonę: „Nagrinėjamoje byloje teismai nustatė, kad J. D., pateikusi tikrovės neatitinkančią informaciją dėl G. J. padarytų korupcinio pobūdžio nusikaltimų įstaigai, turinčiai teisę pradėti baudžiamąjį persekiojimą, vėliau paskleidė tokio pobūdžio informaciją interneto portale straipsnyje, taip pat interneto portalo ir televizijos kanalo, transliuotos, žurnalistams. Skundžiamų teismų sprendimuose pagrįstai konstatuota, kad, įvertinus J. D. pasakytų teiginių turinį, ji ne pateikė savo nuomonę, o nurodė konkrečius faktus apie G. J. padarytus nusikaltimus. Todėl nuteistoji, per visuomenės informavimo priemones paskleidusi jai žinomą tikrovės neatitinkančią informaciją apie G. J. padarytus korupcinio pobūdžio nusikaltimus, kuri gali paniekinti, pažeminti G. J. ir pakirsti pasitikėjimą ja, veikė tiesiogine tyčia ir negalėjo sąžiningai klysti.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš šios bylos duomenų galima matyti, jog nurodymas konkrečios faktinės informacijos ir jos pateikimas kaip objektyvios tiesos, sąmoningai ir turint tikslą pakenkti kito asmens garbei bei orumui, negali būti laikytina kaip nuomonė. LAT byloje taip pat pabrėžia, jog iš objektyviai atliktų veiksmų visumos, t. y. kaltininkei žinomai melagingą informaciją platinant internetiniuose portaluose, televizijos kanaluose ir t. t., galima matyti, jog sąžiningo klydimo kriterijus nėra taikytinas, asmuo atliko šmeižto veiką sąmoningai ir tiesiogine tyčia.

Apibendrintai galima teigti, jog santykis tarp šmeižto nusikaltimo ir nuomonės pasireiškia per tai kaip yra vertinama žodžio laisvė konkrečioje garbės bei orumo pažeidimo situacijoje. Teisės doktrinoje, aiškinantis šmeižto ir nuomonės atskyrimą teismų praktikoje, yra pabrėžiama, jog asmeniniai įsitikinimai nėra visada tinkamai atskiriami nuo tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimo. Taip yra todėl, jog dabartiniame informacijos sraute nuomonė dažnai persipina su objektyvia informacija, dėl to yra sunkiai atrandama riba tarp nuomonės laisvės ir teisės į garbę ir orumą. Tačiau iš aptartos LAT praktikos, galima gana aiškiai išvelgti, jog yra tiksliai išskiriami kriterijai ir nubrėžiamos ribos, kada teisėtai galima reikšti asmeninę nuomonę, ir kada jau prasideda kito asmens teisių pažeidimas. LAT pažymi, jog nuomonė gali būti tik vertinamojo pobūdžio teiginiai, jos negalima patikrinti objektyviai, tuo tarpu tikrovės neatitinkanti informacija yra konstatuojamojo pobūdžio, todėl ją galima ištirti bei patvirtinti ar paneigti. Svarbu paminėti, kad teismai, analizuodami šmeižto nusikaltimo bylas, turi atsižvelgti į EŽTT nustatytas saviraiškos laisvės ribojimo taisykles ir vertinti: 1) ar išsakyti įsitikinimai yra priimtini pliuralistinėje ir demokratinėje visuomenėje; 2) ar reiškiamas su tikslu informuoti visuomenę apie tam tikrą viešojo intereso reikalą; 3) kokį visuomeninį statusą turi šių įsitikinimų skleidimo ir gavimo subjektai. Teismai taip pat turi taikyti specifinius nuomonės ir šmeižto nusikaltimo atribojimo kriterijus, tokius kaip tiesos, sąmoningumo ir sąžiningumo. Manytina, jog dabartinis šmeižto reguliavimas Lietuvos Respublikoje, šio nusikaltimo normos dispozicijoje įtvirtinant baudžiamąją atsakomybę tik už objektyviai didesnę pavojingumą turinčią šmeižto veiką, suteikia galimybę piliečiams platesne apimtimi reikšti savus įsitikinimus, teisėtą kritiką ir asmeninę nuomonę. Visgi norint plačiau suvokti šmeižimo ir žodžio laisvės santykį, reikia taip pat atsižvelgti į tai, kaip šis santykis yra reguliuojamas užsienio šalyse.

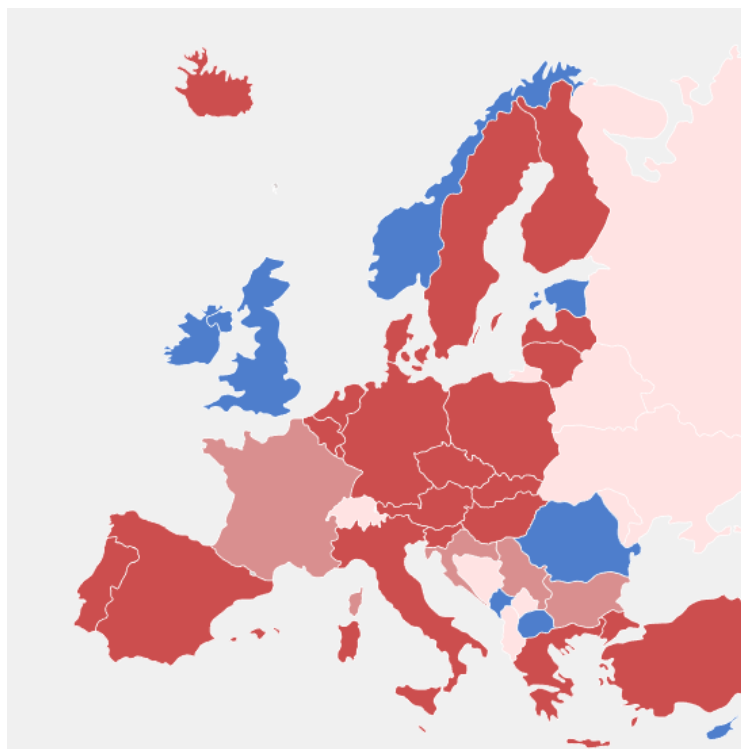
3.2. Šmeižto reguliavimas ir santykis su saviraiškos laisve užsienio valstybėse

Aptarus šmeižto nusikaltimą, santykį ir atribojimą nuo nuomonės, toliau darbe reikia aptarti užsienio šalių pavyzdžius ir kaip jose yra saugoma saviraiškos laisvė bei ginama teisė į garbę bei orumą. Trumpiai tariant, Lietuvos Respublikoje asmens garbę ir orumą gina valstybė, kriminalizuojant šmeižto veiką BK 154 straipsnyje, tuo pačiu suteikiant galimybę žmogui papildomai ginti savo garbę ir orumą civilinės teisės pagalba. Tokia

tvarka baudžiamoji teisė yra taikoma tik atvejais, kai yra nustatomas šmeižtas, turintis didesnę pavojingumą.

Tačiau ne visos valstybės juda panašia šmeižto reguliavimo trajektorija. Iš žemiau pateikto paveikslėlio, galima matyti, jog kai kurios valstybės yra kriminalizavusios šmeižimo veiką, numatant baudžiamąsias sankcijas, įskaitant laisvės atėmimą (raudona spalva). Kitos valstybės yra kriminalizavusios šmeižimą, tačiau nėra numatomas laisvės atėmimas (rožinė spalva). Galiausiai yra valstybių, kuriose šmeižto veiką išvis nėra kriminalizuota, taip paliekant asmenims savo garbę bei orumą ginti kitomis teisinėmis priemonėmis (mėlyna spalva) (International Press Institute, 2015). Galima matyti, jog skirtingose šalyse, skirtingai yra tvarkomasi su garbės ir orumo pažeidimais. Manytina, kad saviraiškos laisvė nebūtinai turi būti varžoma, kriminalizuojant atitinkamas reputacijos pažeidimo veikas, tuo labiau už šių veikų atlikimą nustatant bausmes, susijusias su laisvės atėmimu.

2 paveikslas. Skirtingas šmeižimo nusikaltimo reguliavimas tam tikrose Europos regiono valstybėse

Šaltinis: International Press Institute. Prieiga per internetą: <http://legaldb.freemedia.at/defamation-laws-in-europe/>

Kadangi visos užsienio valstybės, savo nacionalinę teisę tvarko atskirai ir santykį tarp teisės ir nuomonės, saviraiškos laisvės ir šmeižimo nusikalstamos veikos nusistato pagal atitinkamus nacionalinius teisės aktus, todėl svarbu yra atkreipti dėmesį kaip šis santykis

pasireiškia skirtingų valstybių teisinėje sistemoje. Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyriaus atliktoje 2021 m. balandžio 11 d. analitinėje apžvalgoje yra apibendrinamai teigiama, jog gali būti išskiriamos dvi atsakomybės už šmeižimą rūšys: baudžiamoji atsakomybė arba deliktinė civilinė atsakomybė. Daugelyje šioje apžvalgoje analizuotų šalių šmeižimas yra laikomas veika, kuria yra taikoma baudžiamoji atsakomybė ir skiriamos kriminalinės sankcijos. Vis dėlto kai kuriuose šalyse už šmeižimą gali būti taikoma tik civilinė atsakomybė, nukentėjusiojo asmens civilinio ieškinio dėl žalos atlyginimo pagrindu (Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos informacijos...).

Vadinasi ne visos Europos regiono šalys vienodai traktuoja saviraiškos laisvės ribų peržengimą ir teisės bei orumo pažeidimą. Valstybė nekriminalizuodama šmeižimą parodo, jog apsiginti savo garbę ir orumą yra privatus kiekvieno asmens teisinis reikalas, kuriame valstybė turi pareigą tik suteikti atitinkamas teisines priemones šį veiksma atlikti. Todėl būtinai detaliau atkreipti dėmesį į tai kaip šios valstybės kriminalizuoja šmeižto veiką, o jei ši veika nėra kriminalizuota nacionaliniuose baudžiamuosiuose įstatymuose, tokiu atveju reikia išsiaiškinti koku būdu asmuo gali teisiškai apginti savo garbę ir orumą. Išnagrinėjus šmeižto reguliavimą šiose šalyse, bus galima suprasti kaip užsienio valstybėse yra traktuojamas bei vertinamas santykis tarp teisės į garbę bei orumą, saviraiškos laisvės ir šmeižto nusikaltimo.

3.2.1. Lenkija

Lenkijos Respublikoje, taip pat kaip ir Lietuvos Respublikoje, šmeižto nusikalstama veika yra kriminalizuota. Lenkijos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Lenkijos BK) XXVII skyriaus 212 straipsnyje yra numatyta, jog asmuo, kuris šmeižia kitą žmogų, žmonių grupę, instituciją ar organizaciją, neturinčią teisinio statuso, toks veiksmas, galintis pakenkti garbei bei orumui visuomenės akivaizdoje, yra baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu. Šio straipsnio antrojoje dalyje yra numatytas kvalifikuojantysis požymis – jei ši veika yra atliekama per visuomenės informavimo priemones, tokiu atveju sankcija yra bauda, laisvės apribojimas arba laisvės atėmimas (Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 1997). Galima įžvelgti, jog tarp Lenkijos BK sureguliuoto šmeižto nusikaltimo ir Lietuvos BK numatyto šmeižto veikos yra tam tikrų panašumų. Galima išskirti tai, jog yra numatytas melagingos informacijos skleidimas per visuomenės informavimo priemones, tačiau šis požymis yra įtvirtintas kaip kvalifikuojantis. Todėl galima būtų vertinti, kad Lietuvoje šmeižto nusikaltimo atsakomybės ribos yra siauresnės, nei yra

numatyta Lenkijos BK, kadangi Lietuvos BK šmeižto normos dispozicijoje yra kriminalizuojamas tik didesnio pavojingumo turintis šmeižimas.

Lenkijos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnyje yra įtvirtinta, jog prigimtinis asmens orumas yra laisvių ir teisių šaltinis, orumas turi būti neliečiamas, orumo gerbimas ir apsauga yra valdžios institucijų apsauga. Tuo tarpu šio teisės akto 54 straipsnyje yra teigiama, kad laisvė reikšti nuomonę, gauti ir skleisti informaciją turi būti užtikrinama kiekvienam (Lenkijos Respublikos Konstitucija, 1997). Galima būtų teigti, jog Lenkijos Respublikos Konstitucijoje tuo pačiu yra užtikrinama teisė į orumą ir saviraiškos laisvę, tačiau tiesiogiai nėra įvardijama atvejų ir nusikalstamų veikų, kurių atvejais saviraiškos laisvė gali būti apribojama.

Apibendrinant šmeižto nusikaltimo ir saviraiškos laisvės santykį Lenkijos Respublikoje, galima teigti, jog šioje šalyje yra balansuojama tarp garbės ir orumo apsaugos bei žodžio laisvės. Baudžiamajame įstatyme kriminalizuojant šmeižimą, yra parodoma, jog tokia veika yra nusikalstama, pažeidžianti ne tik privačius asmens interesus, tačiau visuomeninę tvarką bei konstitucines teises bei laisves. Tačiau skirtingai nei Lietuvos Konstitucijoje, Lenkijos Konstitucijoje nėra tiesiogiai įvardijami atvejai, kada gali būti ribojama saviraiškos laisvė. Tokiu būdu yra sudaroma galimybė teismams laisviau taikyti baudžiamąją atsakomybę, kas gali neigiamai daryti įtaką saviraiškos laisvei.

3.2.2. Prancūzija

Prancūzijos Respublikoje šmeižimas tiesiogiai yra įvardijamas 1881 m. liepos 29 d. Spaudos Laisvės įstatymo 32 straipsnyje. Šiame teisės akte yra numatyta, jog viešai atliekamas šmeižimas, kuriuo yra skleidžiama faktiškai melaginga informacija, galinti pažeisti asmens teisę į garbę bei orumą, yra baudžiama bauda (Prancūzijos Respublikos Spaudos Laisvės įstatymas, 1881). Taip pat Prancūzijos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – Prancūzijos BK) R621-1 straipsnyje yra papildomai nustatyta, jog už ne viešą šmeižimą yra baudžiama bauda, tačiau mažesne nei už viešąjį (Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas). Matyti, jog Prancūzijos Respublikos nacionaliniuose teisės aktuose yra kriminalizuojamas asmens garbės bei orumo pažeidimas, nustatant, kad už šmeižikišką veiką bus taikoma baudžiamoji atsakomybė. Svarbus aspektas yra tai, jog už šį nusikaltimą yra numatoma tik viena bausmės rūšis – bauda. Nustatant tik baudos sankciją už šmeižimo nusikaltimą, valstybė parodo, kokio pavojingumo nusikaltimu yra traktuojama ši nusikalstama veika. Visgi yra atskiriama, jog viešai atliekamas šmeižimas,

t. y. kai šia melaginga informacija gali susipažinti didesnis žmonių ratas, turi būti baudžiamas didesne bauda nei privataus tipo.

Prancūzijos Respublikos Konstitucijos (toliau – Prancūzijos Konstitucija) 4 straipsnyje yra įtvirtinta saviraiškos laisvė, nustatant, jog asmenys turi teisę laisvai reikšti skirtingas nuomones (Prancūzijos Respublikos Konstitucija, 1958). Tačiau matyti, jog skirtingai nei Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Prancūzijos Konstitucijoje nėra išskiriami atvejai, kada gali būti ribojama asmens saviraiškos laisvė. Todėl galima apibendrintai teigti, jog Prancūzijos Respublikoje santykis tarp šmeižimo nusikalstamos veikos ir žodžio laisvės yra gana platus, tiesiogiai nenustatant saviraiškos laisvės ribų. Visgi manytina, jog Prancūzijos Respublikoje saviraiškos laisvė yra išplečiama tuo aspektu, jog už garbės ir orumo pažeidimus baudžiama tik baudomis, tokiu būdu nesukeliant neigiamos įtakos saviraiškos laisvei su pertekliniu sankcionavimu.

3.2.3. Estija

Aptarus Lenkijos Respublikos ir Prancūzijos Respublikos šmeižto reguliavimą ir santykį su saviraiškos laisve, toliau reikia prieiti prie šalių, kuriose šmeižimas yra nekriminalizuotas. Viena iš tokių valstybių yra Estijos Respublika. Šios šalies baudžiamajame kodekse (toliau – Estijos BK) yra numatyti atvejai, kai yra baudžiama už oficialių Estijos Respublikos simbolių šmeižimą (245 straipsnis); asmenų, turinčių tarptautinį imunitetą, šmeižimą (247 straipsnis); užsienio valstybės ar tarptautinės organizacijos oficialių simbolių šmeižimą (249 straipsnis); valstybės valdžios atstovo šmeižimą (275¹ straipsnis); teismo šmeižtą (305¹) (Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2001). Tačiau galima įžvelgti, jog Estijos BK nėra kriminalizuotos klasikinės šmeižto nusikaltimo sudėties, t. y. kai yra skleidžiama tikrovės neatitinkanti informacija apie kitą (privatų) asmenį, galinti pažeisti teisę į garbę ir orumą bei pakirsti pasitikėjimą šiuo žmogumi.

Estijos Respublikos Konstitucijos (toliau – Estijos Konstitucija) 10 straipsnyje yra numatyta, jog teisės ir laisvės, kylančios iš Estijos Konstitucijos ir atitinkančios žmogaus orumo principą, negali užkirsti kelio kitoms laisvėms ir teisėms. Šio teisės akto 17 straipsnyje yra teigiama, kad nei vieno asmens garbė ir geras vardas negali būti apšmeižtas, o 41 straipsnyje pažymima, jog kiekvienas turi teisę laikytis savo nuomonės ir įsitikinimų ir niekas negali būti laikomi teisiškai atsakingais už savo įsitikinimus. Visgi 45 straipsnyje yra numatyta išimtis iš saviraiškos laisvės, pažymint, jog nors kiekvienas turi teisę laisvai skleisti idėjas, nuomones ir įsitikinimus, tačiau ši teisė gali būti apribota įstatymu, siekiant

apsaugoti viešąją tvarką, visuomenės dorovę, kitų teises ir laisves, sveikatą, garbę ir gerą vardą (Estijos Respublikos Konstitucija, 1992).

Taigi matyti, jog Estijos Konstitucijoje numatant saviraiškos laisvę, t. y. suteikiant asmenims laisvai reikšti nuomonę ir kitus įsitikinimus, taip pat yra įtvirtinamos ir išimties iš šios teisės. Nepaisant to, tiesiogiai nėra įvardijama kokios veikos yra laikytinos peržengiančios saviraiškos laisvės ribas. Numatant, tik tai, kad žmogaus geras vardas negali būti apšmeižtas, yra parodomas valstybės tikslas suteikti teises priemones garbei ir orumui apsiginti. Tokia galimybė apginti savo pažeistą garbę ir orumą yra numatyta Estijos prievolių įstatymo 1046 straipsnyje, kuriame teigiama, jog asmens šmeižimas yra neteisėtas, o to paties teisės akto 1047 straipsnyje nustatoma, kad neteisingos informacijos atskleidimo atveju nukentėjusysis gali reikalauti, kad paskleidęs šią informaciją asmuo ją paneigtų ar paskelbtų pataisymą savomis lėšomis (Estijos Respublikos prievolių įstatymas, 2001). Galima būtų manyti, kad kriminalizuojant specifinius šmeižimo atvejus, o klasikinę šmeižimo veiką palikus nekriminalizuotą, yra nustatoma, kad valstybė turi pareigą apsaugoti, pavyzdžiui, oficialių valstybės simbolių ar asmenų, turinčių tarptautinį imunitetą, gerą vardą. Tuo tarpu privačių asmenų garbės ir orumo gynimas yra paliekamas kaip privatus asmens interesas, suteikiant šią teisę gintis civilinio proceso pagalba.

3.2.4. Jungtinė Karalystė

Iki šiol aptariant nuomonės laisvės ir šmeižto veikos santykį užsienio šalyse, buvo analizuojamos valstybės, kurios priklauso kontinentinės teisės sistemai (angl. civil law). Tuo tarpu Jungtinės Karalystės teisės sistema priklauso bendrosios teisės tradicijai (angl. common law), todėl, aiškinantis saviraiškos laisvės ir šmeižimo nusikaltimo santykį, yra svarbu atkreipti dėmesį į tai kaip skirtingos teisės sistemoje yra ginama garbė ir orumas.

Jungtinės Karalystės 2013 m. Šmeižto įstatyme yra įtvirtinamas šmeižimas, numatant, kad tai yra žodinis ar rašytinis veiksmas, kuriuo yra pažeidžiamas žmogaus orumas ir garbė, taip pabloginant asmens reputaciją. Taip pat yra numatoma gynyba nuo šmeižto, t. y. asmuo, prieš kurį yra pateiktas ieškinys dėl šmeižimo, gali gintis tuo, kad: 1) jo išsakyti teiginiai atitiko faktus ir buvo teisingi; 2) buvo išsakoma subjektyvi nuomonė; 3) pasakymas buvo naudingas visuomeniniam ir viešajam interesui. Tuo tarpu jei yra nustatoma, kad buvo skleista melaginga informacija, kuri pažeidė asmens reputaciją, tokiu atveju teismas gali įsakyti šią informaciją panaikinti ir sustabdyti šios informacijos platinimą (Jungtinės Karalystės Šmeižto įstatymas, 2013). Matyti, jog Jungtinėje Karalystėje yra nustatyta išsami teisminė procedūra tvarkantis su šmeižiančios

informacijos platinimu. Tačiau svarbu pabrėžti, kad žmogui, kuris savo melagingais teiginiais pakerta kito asmens reputaciją ar kitaip pažeidžia orumą, nėra taikoma baudžiamoji atsakomybė. Jungtinėje Karalystėje kaip ir kitose bendrosios teisės tradicijos šalyse, savo garbės ir orumo gynimas yra privatus asmens reikalas, kuriame nėra taikoma baudžiamoji teisė. Iš tokios tvarkos galima suprasti, jog asmens reputacijos pažeidimas nėra laikoma tokio pavojingumo veika, dėl kurios valstybė turėtų taikyti baudžiamąją atsakomybę.

Apibendrinant šmeižto veikos ir saviraiškos laisvės santykį užsienio šalyse, galima būtų prieiti prie išvados, jog kiekviena valstybė turi savitą tvarką ir tradiciją, tvarkantis su teisės į garbę bei orumą apsauga. Visose valstybėse yra bandoma proporcingai apginti tiek teisę į saviraišką, pabrėžiant, kad subjektyvi asmens nuomonė nėra šmeižtas, tiek ir apsaugant asmens gerą vardą. Vis dėlto manytina, jog šalyse, kuriose už tikrovės neatitinkančios informacijos skleidimą yra taikomos kriminalinės sankcijos, ypač kuriose yra nustatytos bausmės, susijusios su laisvės atėmimu, saviraiškos laisvė bus labiau ribojama nei tose valstybėse, kuriose garbės ir orumo gynimas yra sureguliuotas kaip privatus asmens teisinis reikalas.

IŠVADOS

1. Žodžio laisvė ir galimybė skleisti asmeninę nuomonę yra įtvirtinta tiek įvairiuose tarptautiniuose teisės aktuose, tiek Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje. Iš Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimų, galima matyti, kad demokratinėje visuomenėje turi būti suteikiama galimybė žmogui kritikuoti viešus asmenis, reikšti savus įsitikinimus dėl valstybės veiklos bei kitaip diskutuoti dėl įvairių dalykų, kurie yra svarbūs viešajam interesui. Nurodoma, kad saviraiškos laisvė sudaro ir nuomonės, kuri gali būti įžeidžiančio, šokiruojančio ar kitaip sutrikdančio pobūdžio, dalinimasis.
2. Numatant teisę į saviraiškos ir nuomonės laisvę, tuo pačiu yra nurodomi ir šios laisvės ribojimai. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 4 dalyje yra tiesiogiai numatyta, jog laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti kitą informaciją yra nesuderinama su tam tikrais nusikalstamais veiksmais, vienas iš šių nusikalstamų veikų yra įvardijamas šmeižimas. Tačiau iš Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimų, galima matyti, kad žodžio laisvės ribojimas turi būti proporcingas atliekamai veikai ir perteklinis baudžiamosios teisės naudojimas, ribojant saviraiškos laisvę, duoda daugiau neigiamų pasekmių, nei naudos.
3. Baudžiamojo kodekso 154 straipsnyje numatytos šmeižto nusikalstamos veikos normos pakeitimu, priimtu 2022 m. gruodžio 22 d., yra dekriminalizuojama buvusi pagrindinė šmeižto nusikaltimo sudėtis, taip sudarant situaciją, kai baudžiamoji teisė gali būti taikoma tik nustatčius didesnę pavojingumą turintį šmeižimą. Didesnis pavojingumas yra nustatomas pagal šios veikos objektyvius požymius: 1) tikrovės neatitinkančios informacijos sklaidymas per visuomenės informavimo priemones; 2) asmens šmeižimas, dėl neva padaryto tyčinio nusikaltimo.
4. Santykis tarp šmeižto nusikaltimo ir žmogaus nuomonės sklaidymo pasireiškia per jų atskyrimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, analizuodamas šmeižto ir nuomonės atribojimą, pažymi, kad žmogui, kuris reiškia asmeninę nuomonę, negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, tuo pačiu nurodydamas, kad ši nuomonė turi būti sklaidžiama sąžiningai, etiškai, nesiekiant sumenkinti kito žmogaus reputacijos ir nenuslepiant žinomų objektyvių faktų bei kitos informacijos.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje yra pabrėžiama, kad nuomonė nuo šmeižto turi būti atskiriama per tiesos kriterijų. Nuomonė yra vertinamojo pobūdžio įsitikinimai, jos negalima objektyviai patvirtinti ir ištirti. Tuo tarpu šmeižimas yra

konstatuojamojo pobūdžio tikrovės neatitinkančios informacijos platinimas, šią melagingą informaciją pristatant kaip objektyvią tiesą.

6. Išnagrinėjus kaip užsienio šalyse yra reguliuojama šmeižimas ir palyginus su Lietuvos Respublikoje esama tvarka, galima suprasti, jog valstybės skirtingai tvarkosi su žodžio laisvės ribojimais: 1) iš Lenkijos baudžiamojo kodekso matyti, jog šioje šalyje yra įtvirtintas panašus atsakomybės už šmeižimo nusikaltimą reguliavimas kaip ir Lietuvoje; 2) iš Prancūzijos baudžiamojo kodekso galima spręsti, jog nors yra kriminalizuojamas šmeižimas, tačiau už šią veiką nėra numatomų laisvės atėmimo bausmių; 3) iš Estijos baudžiamojo kodekso galima įžvelgti, kad šmeižto nusikalstama veika, t. y. privataus asmens garbės ir orumo pažeidimas, nėra kriminalizuojamas; 4) Jungtinės Karalystės pavyzdys parodo, kad bendrosios teisės tradicijos šalyse asmens reputacijos ginimas yra privatus asmens reikalas ir baudžiamoji teisė nėra naudojama.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 96-3016;
2. Jungtinių tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 68- 2497.

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. OJ C 202, 7.6.2016, p. 389–405.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 89-2741;
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXII skyriaus pavadinimo ir 154 straipsnio pakeitimo įstatymas. TAR, 2022, Nr. 27570;
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 155 ir 290 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas. TAR, 2015 Nr. 11179;
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
6. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. TAR, 2015, Nr. 11216;
7. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 71-1706;
8. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1961, Nr. 18-147.

Užsienio valstybių teisės aktai:

1. Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: https://www.imolin.org/doc/amlid/Poland_Penal_Code1.pdf;
2. Lenkijos Respublikos Konstitucija. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą:

- <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/48187/73135/F401971080/POL48187%20English.pdf>;
3. Prancūzijos Respublikos spaudos laisvės įstatymas. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://legislationline.org/taxonomy/term/17578>;
  4. Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719>;
  5. Prancūzijos Respublikos Konstitucija. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf;
  6. Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522012015002/consolide>;
  7. Estijos Respublikos Konstitucija. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521052015001/consolide>;
  8. Estijos Respublikos prievolių įstatymas. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide>;
  9. Jungtinės Karalystės šmeižimo įstatymas. [interaktyvus], [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/26>.

Specialioji literatūra:

1. Abramavičius, A. ir kt. (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II knyga. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras;
2. Švedas, G. ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. I knyga. Vadovėlis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
3. Švedas, G. ir kt. (2022). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
4. Gruodytė, E. ir kt. (2021). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga. Vadovėlis*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas;
5. Mikelėnas, V. ir kt. (2002). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia;

6. Jočienė, D. (2007). Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos Sąjungos teisės santykis. *JURISPRUDENCIJA Mokslo darbai* 7(97), p. 17–27; [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2698> [žiūrėta 2023 vasario 14 d.];
7. Venckienė, E. (2008). Žmogaus orumas - probleminiai terminologijos aspektai. *JURISPRUDENCIJA Mokslo darbai* 10(112), p. 43-51 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1759> [žiūrėta 2023 vasario 12 d.];
8. Vaišvila, A. (2005). Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančiojo orumo sampratos). *Jurisprudencija*, t. 71(63), p. 49–61 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3023> [žiūrėta 2023 m. vasario 11 d.];
9. Fedosiuk, O. (2012). Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė. *Jurisprudencija* 19(2), p. 715–738 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57> [žiūrėta 2023 m. vasario 18 d.];
10. Švedas, G. (2012). Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė* 82, p. 12-25 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/teise/article/download/114/82/> [žiūrėta 2023 m. vasario 18 d.];
11. Dambrauskienė, A. (2015). Šmeižimo kriminalizacijos pagrindumas ir tikslingumas: kai kurių objektyviųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė. *Teisė* 95, p. 39-54 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/download/7471/6445/> [žiūrėta 2023 m. vasario 17 d.];
12. Šlapkauskas, V. (2009). Žmogaus orumo sampratos problema. *Jaunųjų mokslininkų darbai* Nr. 2 (23), p. 58-67 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://vb.mruni.eu/object/elaba:6094217/6094217.pdf> [žiūrėta 2023 m. vasario 11 d.];
13. Šindeikis, A. (2013). Žodžio laisvė ir jos ribų kaita per du atkurtos nepriklausomybės dešimtmečius. *Jurisprudencija*, 20(3), p. 1023–1060, <https://doi.org/10.13165/JUR-13-20-3-09>;

14. Šindeikis, A. (2010). Saviraiškos laisvė v. asmens garbė ir orumas: ar konstitucinga Lietuvos teismų praktika? *Jurisprudencija* 2(120), p. 121-157 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1069> [žiūrėta 2023 m. vasario 17 d.].

Teismų praktika:

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai:

1. *Lingens prieš Austriją* [EŽTT], No. 9815/82, [1986-07-08].
ECLI:CE:ECHR:1986:0708JUD000981582;
2. *Castells prieš Ispaniją* [EŽTT], No. 11798/85, [1992-04-23].
ECLI:CE:ECHR:1992:0423JUD001179885;
3. *Mamere prieš Prancūziją* [EŽTT], No. 12697/03, [2006-11-07].
ECLI:CE:ECHR:2006:1107JUD001269703;
4. *Makraduli prieš Buvusia Jugoslavijos Respublika Makedoniją* [EŽTT], No. 64659/11 and 24133/13, [2018-07-19].
ECLI:CE:ECHR:2018:0719JUD006465911;
5. *Bladet Tromso ir Stensaas prieš Norvegiją* [EŽTT], No. 21980/93, [1999-05-20].
ECLI:CE:ECHR:1999:0520JUD002198093;
6. *Lepovic prieš Serbiją* [EŽTT], No. 13909/05, [2007-11-06].
ECLI:CE:ECHR:2007:1106JUD001390905;
7. *Kasabova prieš Bulgariją* [EŽTT], No. 22385/03, [2011-04-19].
ECLI:CE:ECHR:2011:0419JUD002238503;
8. *Caragea prieš Rumuniją* [EŽTT], No. 51/06, [2015-12-08].
ECLI:CE:ECHR:2015:1208JUD000005106;
9. *Cumpana ir Mazare prieš Rumuniją* [EŽTT], No. 33348/96, [2004-12-17].
ECLI:CE:ECHR:2004:1217JUD003334896;
10. *Perna prieš Italiją* [EŽTT], No. 48898/99, [2003-05-06].
ECLI:CE:ECHR:2003:0506JUD004889899;
11. *Filipovic prieš Serbiją* [EŽTT], No. 27935/05, [2007-11-20].
ECLI:CE:ECHR:2007:1120JUD002793505;
12. *Morice prieš Prancūziją* [EŽTT], No. 29369/10, [2015-04-23].
ECLI:CE:ECHR:2015:0423JUD002936910;
13. *Steel ir Morris prieš Jungtinę Karalystę* [EŽTT], No. 68416/01, [2005-02-15].
ECLI:CE:ECHR:2005:0215JUD006841601;

14. *Feldek prieš Slovakiją* [EŽTT], No. 29032/95, [2001-07-12].
ECLI:CE:ECHR:2001:0712JUD002903295.

Konstitucinio Teismo jurisprudencija:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 25-650;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 34-847;
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 104-4675;
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 15 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 54-2097;
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 15-465;
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 87-3274;
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 29 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 117-4239;
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas Nr. 4/97. *Valstybės žinios*, 104-2644;
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 15-314;
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 105-3318;
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas.
Valstybės žinios, 113-4131.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-171/2013;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-7-437/2008;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-187-677/2015;

4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102-222/2016;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-693/2015;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47-697/2019;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-451-895/2016;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38-1073/2018;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-1073/2020;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-512-942/2015;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-104-303/2016;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-9/2012;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-219/2013;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-3/2012;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-55-697/2018;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-253-458/2020;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-269-303/2020;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-7-645/2005;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-7-545/2005;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-7-408/2007;

21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-458-507/2015;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-307-693/2017;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k -160/2013.

Kiti šaltiniai:

1. Lietuvos teismų statistika. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 15 d.];
2. Pagrindinio komiteto išvada dėl Baudžiamojo Kodekso XXII skyriaus pavadinimo ir 154 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, dokumento Nr. XIVP-886(2). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/a82753f16c9511ed8a47de53ff967b64?jfwid=-16ncpyygxt> [žiūrėta 2023 m. vasario 3 d.];
3. Europos Tarybos parlamentinė asamblėja. *Rezoliucija 1577 dėl šmeižto dekriminalizacijos*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://pace.coe.int/pdf/825a39361fd9ddf2511061cda78853d7e7921279d1600d16f750e20007cc6134/resolution%201577.pdf> [žiūrėta 2023 m. vasario 22 d.];
4. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyriaus analitinė apžvalga 21/50 *Atsakomybės už šmeižimą reglamentavimas Europos Sąjungos ir kitose šalyse*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=33577 [žiūrėta 2023 m. vasario 24 d.];
5. International Press Institute *Criminal Defamation Laws in the EU and EU Candidate Countries*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://legaldb.freemedia.at/defamation-laws-in-europe/> [žiūrėta 2023 m. vasario 24 d.];
6. Merriam Webster žodynas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.merriam-webster.com/> [žiūrėta 2023 m. vasario 6 d.];
7. Britannica žodynas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.britannica.com/dictionary> [žiūrėta 2023 m. vasario 6 d.];
8. Cambridge žodynas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/> [žiūrėta 2023 m. vasario 6 d.];

9. Lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/>
[žiūrėta 2023 m. vasario 6 d.].

SANTRAUKA

Šmeižto ir nuomonės santykis baudžiamojoje teisėje ir jų atribojimas

Ažuolas Sakalauskas

Magistro darbe yra analizuojamas santykis, pasireiškiantis tarp šmeižimo nusikalstamos veikos, reguliuojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 154 straipsnyje ir teisės į nuomonę, įtvirtintos įvairiuose tarptautiniuose teisės aktuose bei Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnyje.

Pirmojoje šio darbo dalyje yra aiškinamasi teisės į nuomonę kaip vienos iš saviraiškos laisvės formų reikšmė ir svarba demokratinėje valstybėje. Šioje dalyje yra analizuojamos nacionalinio ir tarptautinio lygmens teisės aktų normos, kurios reguliuoja žodžio laisvę, atsižvelgiama į Europos Žmogaus Teisių Teismo formuojamą praktiką ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išaiškinimus. Taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, jog saviraiškos laisvė turi ribas, kurios yra būtinos, siekiant apginti kitas asmenų teises ir laisves.

Antroji darbo dalis yra skirta išanalizuoti šmeižto nusikaltimo sampratą ir reguliavimą Lietuvos Respublikoje. Yra aptariamas, ši nusikaltimą reguliuojančių normų, pokytis, analizuojami objektyvieji ir subjektyvieji šios nusikalstamos veikos požymiai. Nagrinėjama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šmeižto bylose bei teisės doktrinoje pateikiami išaiškinimai. Šioje darbo dalyje taip pat yra aptariamas *ultima ratio* principo taikymas šmeižto nusikaltimo kontekste, kartu pažymint, jog ne tik baudžiamoji teisė gali apginti asmens garbę ir orumą.

Trečiojoje darbo dalyje yra skiriamas dėmesys šmeižto nusikaltimo ir teisės į asmeninę nuomonę atribojimo nagrinėjimui. Analizuojama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuluojama praktika, siekiant išsiaiškinti esminius šmeižto veikos ir nuomonės atskyrimo kriterijus, kuriuos pasitelkus gali būti teisingai pritaikoma baudžiamoji teisė. Šioje dalyje papildomai yra aptariami užsienio šalių atsakomybės už šmeižimą pavyzdžiai, palyginama su Lietuvoje esančia tvarka bei santykiu su saviraiškos laisve.

SUMMARY

Relationship Between Defamation and Opinion in Criminal Law and Their Distinction

Ažuolas Sakalauskas

This master's thesis examines the relationship between defamation as a criminal act regulated by Article 154 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania and the right to freedom of expression provided in Article 25 of the Constitution of the Republic of Lithuania and in other various foreign legal acts.

The first part of this thesis explains the significance and importance of the right to freedom of expression as one of the forms of self-expression in a democratic state. This section analyzes the norms of national and international laws that regulate freedom of speech, taking into account the practice established by the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Attention is also drawn to the fact that freedom of expression has limits that are necessary to protect the rights and freedoms of other individuals.

The second part of the thesis is devoted to the analysis of the concept and regulation of the crime of defamation in the Republic of Lithuania. The changes in the regulations governing this crime are discussed, and the objective and subjective features of this criminal act are analyzed. The thesis examines the Supreme Court of Lithuania's practice in defamation cases and the interpretations presented in legal doctrine. This section also discusses the application of the *ultima ratio* principle in the context of defamation, emphasizing that not only criminal law can protect a person's dignity.

The third part of the thesis focuses on the examination of the differentiation between the crime of defamation and the right to personal opinion. The practice formulated by the Supreme Court of Lithuania is analyzed to clarify the essential criteria for distinguishing between the act of defamation and expression of opinion, which can be used to correctly apply criminal law. This section also discusses examples of defamation in foreign countries, comparing them with the existing system and relationship with freedom of expression in Lithuania.